CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
VERICA TRSTENJAK
prezentate la 8 octombrie 2008 [1]

Cuprins

I — Cadrul juridic . . . . . I - 2670

II — Istoricul cauzei . . . . . I - 2673

A — Atribuirea licențelor UMTS . . . . . I - 2673

B — Procedura în fața Comisiei și decizia în litigiu . . . . . I - 2674

III — Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată . . . . . I - 2675

IV — Concluziile din procedura în fața Curții . . . . . I - 2676

V — Recursul recurentelor și argumentele părților . . . . . I - 2678

A — Cu privire la primul motiv . . . . . I - 2678

B — Cu privire la al doilea motiv . . . . . I - 2678

C — Cu privire la al treilea motiv . . . . . I - 2679

1. Cu privire la primul aspect . . . . . I - 2680

2. Cu privire la al doilea aspect . . . . . I - 2681

3. Cu privire la al treilea aspect . . . . . I - 2681

D — Cu privire la al patrulea motiv . . . . . I - 2682

1. Cu privire la primul aspect . . . . . I - 2682

2. Cu privire la al doilea aspect . . . . . I - 2683

3. Cu privire la al treilea aspect . . . . . I - 2684

VI — Apreciere juridică . . . . . I - 2686

1 — Limba originală: franceza.

A — Cu privire la al treilea şi al patrulea motiv . . . . . I - 2686

1. Cuprinsul scrisorii din 22 februarie 2001 (al treilea aspect al celui de al treilea motiv) . . . . . I - 2687

2. Renunţarea parţială la creanţele asupra Orange şi SFR şi excepţia întemeiată pe structura sistemului (primul aspect al celui de al patrulea motiv) . . . . I - 2689

a) Aplicabilitatea şi temeiul juridic al excepţiei întemeiate pe natura şi pe structura sistemului în prezenta cauză . . . . . I - 2690

b) Aplicarea excepţiei întemeiate pe natura şi pe structura reglementării comunitare . . . . . I - 2692

c) Bilanţ . . . . . I - 2694

3. Caracterul incert al creanţelor (al doilea aspect al celui de al treilea motiv) I - 2694

4. Avantajul selectiv temporal (al doilea aspect al celui de al patrulea motiv) I - 2696

a) Noţiunea de avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE . . . . . I - 2697

b) Argumentul întemeiat pe excepţia bazată pe natura şi pe structura reglementării comunitare . . . . . I - 2699

i) Caracterul inevitabil al atribuirii anterioare a licenţelor societăţilor Orange şi SFR . . . . . I - 2700

ii) Caracterul inevitabil al aplicării unor condiţii identice pentru Orange, SFR şi Bouygues Télécom la 3 decembrie 2002 . . . . . I - 2701

c) Bilanţ . . . . . I - 2704

5. Principiul nediscriminării (al treilea aspect al celui de al patrulea motiv) . . I - 2704

6. Unicitatea procedurii (primul aspect al celui de al treilea motiv) . . . . . I - 2707

7. Bilanţ . . . . . I - 2708

B — Cu privire la al doilea motiv . . . . . I - 2708

C — Cu privire la primul motiv . . . . . I - 2713

D — Bilanţ . . . . . I - 2715

VII — Cu privire la cheltuielile de judecată . . . . . I - 2715

VIII — Concluzie . . . . . I - 2715

1. Prin recursul formulat, Bouygues SA și Bouygues Télécom SA (denumite în continuare „recurentele”) solicită Curții de Justiție anularea Hotărârii din 4 iulie 2007, Bouygues și Bouygues Télécom/Comisia (T-475/04, denumită în continuare „hotărârea atacată”) [2] prin care Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene a respins acțiunea în anulare a acestora formulată împotriva Deciziei Comisiei din 20 iulie 2004 (Ajutor de stat NN 42/2004 – Franța, denumită în continuare „decizia în litigiu”), privind modificarea retroactivă a redevențelor datorate de Orange și de SFR pentru licențele Universal Mobile Telecommunications System („UMTS”) [3].

I — Cadrul juridic

2. În temeiul articolului 87 alineatul (1) CE:

„Cu excepția derogărilor prevăzute de tratate, sunt incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre.”

3. Articolul 88 alineatul (3) CE prevede:

„Comisia este informată în timp util pentru a-și prezenta observațiile cu privire la proiectele care urmăresc să instituie sau să modifice ajutoarele. În cazul în care apreciază că un proiect nu este compatibil cu piața internă în conformitate cu dispozițiile articolului 87, Comisia inițiază fără întârziere procedura prevăzută la alineatul precedent. Înainte de pronunțarea unei decizii finale, statul membru în cauză nu poate pune în aplicare măsurile preconizate.”

4. Utilizarea spectrului radioelectric pentru prestarea serviciilor UMTS este reglementată prin Directiva 97/13/CE 2 a Parlamentului European și a Consiliului din 10 aprilie 1997 privind un cadru comun pentru autorizațiile generale și licențele individuale în domeniul serviciilor de telecomunicații [4] și prin Decizia nr. 128/1999/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 1998 privind introducerea coordonată în Comunitate a unui sistem de comunicații mobile și fără fir (UMTS) de generația a treia [5].

2 — Rep., p. II-2097.
3 — JO 2005, C 275, p. 3.
4 — JO L 117, p. 15.
5 — JO 1999, L 17, p. 1.

5. Articolul 3 alineatul (3) din Directiva 97/13 prevede:

„Statele membre asigură ca serviciile și/sau rețelele de telecomunicații să poată fi furnizate fie fără autorizație, fie pe baza unei autorizații generale completate, după caz, de drepturi și de obligații care necesită o evaluare individuală a candidaturilor și care conduc la acordarea uneia sau mai multor licențe individuale. Statele membre nu pot elibera licențe individuale decât dacă beneficiarul obține accesul la resurse limitate, fizice sau de altă natură, ori este supus unor obligații speciale sau beneficiază de drepturi speciale, conform prevederilor secțiunii a III-a." [traducere neoficială]

6. Articolul 8 alineatul (4) din Directiva 97/13 are următorul conținut:

„Statele membre pot modifica condițiile care însoțesc o licență individuală, în cazuri obiectiv justificate și într-un mod proporțional. Atunci când efectuează aceste modificări, statele membre notifică în mod corespunzător intenția lor și acordă părților interesate posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere cu privire la modificările propuse." [traducere neoficială]

7. Articolul 9 alineatul (2) din Directiva 97/13 prevede:

„În cazul în care un stat membru intenționează să acorde licențe individuale:

— acesta le acordă potrivit unor proceduri deschise, nediscriminatorii și transparente și, în acest scop, supune toți candidații acelorași proceduri, cu excepția cazului în care există un motiv obiectiv pentru a le aplica un tratament diferențiat […]." [traducere neoficială]

8. Articolul 10 alineatele (1), (3) și (4) din Directiva 97/13 prevede:

„(1) Statele membre nu pot restrânge numărul de licențe individuale pentru o categorie de servicii de telecomunicații, oricare ar fi aceasta, și pentru înființarea și/sau exploatarea infrastructurilor de telecomunicații, decât în măsura în care este necesar pentru a garanta utilizarea eficace a spectrului frecvențelor radio sau pe durata necesară pentru a permite atribuirea de numere într-un număr suficient, în conformitate cu dreptul comunitar.

[…]

(3) Statele membre acordă licențe individuale pe baza unor criterii de selecție obiective, nediscriminatorii, transparente, proporționale și detaliate. În cursul fiecărei proceduri de selecție, statele membre țin seama în mod corespunzător de necesitatea de a facilita dezvoltarea concurenței și de a spori la maximum avantajele pentru utilizatori. […]

(4) În cazul în care un stat membru constată, din proprie inițiativă sau în urma unei solicitări formulate de o întreprindere, la momentul intrării în vigoare a prezentei directive sau ulterior, că numărul de licențe individuale poate fi mărit, acesta ia măsurile de publicitate necesare și formulează o invitație în vederea depunerii candidaturilor pentru acordarea de licențe suplimentare.” [traducere neoficială]

9. Articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13 prevede:

„[…] în situația unor resurse limitate, statele membre pot autoriza autoritățile de reglementare să impună redevențe pentru a ține seama de necesitatea de a asigura o utilizare optimă a acestei resurse. Redevențele menționate sunt nediscriminatorii și țin în special seama de necesitatea de a promova dezvoltarea unor servicii inovatoare și a concurenței.” [traducere neoficială]

10. Decizia nr. 128/1999 are drept obiectiv, potrivit articolului 1, „facilitarea introducerii rapide și coordonate în Comunitate a unor rețele și servicii UMTS compatibile”. Articolul 3 alineatul (1) din această decizie are următorul conținut:

„Statele membre iau toate măsurile necesare pentru a permite introducerea coordonată și progresivă pe teritoriul lor a serviciilor UMTS până la 1 ianuarie 2002, în conformitate cu articolul 1 din Directiva 97/13/CE […]” [traducere neoficială]

11. În cele ce urmează, se va face referire la dispozițiile Directivei 97/13 și ale Deciziei nr. 128/1999 menționate mai sus ca fiind „reglementarea comunitară”.

II — Istoricul cauzei

A — *Atribuirea licenţelor UMTS*

12. Printr-o decizie din 28 iulie 2000, autorităţile franceze au iniţiat o invitaţie de depunere a candidaturilor în vederea atribuirii a patru licenţe UMTS. Licenţele trebuiau să aibă o durată de 15 ani. Redevenţa pentru o licenţă trebuia să aibă o valoare cumulată totală de 4,95 miliarde de euro. Cele patru licenţe trebuiau atribuite potrivit procedurii de oferte „comparative". Această metodă permitea autorităţilor franceze să aleagă, dintre operatorii care s-au declarat de acord să plătească 4,95 miliarde de euro, pe cei care îşi luau cele mai importante angajamente raportat la o serie de criterii, cum ar fi amploarea şi rapiditatea instalării reţelei, calitatea serviciilor furnizate şi acţiunile cu privire la protejarea mediului.

13. Data limită pentru depunerea candidaturilor a fost fixată la 31 ianuarie 2001, iar candidaţii puteau să îşi retragă candidatura până la 31 mai 2001. Până la 31 ianuarie 2001, au fost depuse numai două dosare de candidatură, şi anume cel al Société française du radiotéléphone – SFR (denumită în continuare „SFR") şi cel al societăţii France Télécom mobiles (devenită câteva luni mai târziu societatea Orange France, denumită în continuare „Orange"). Ceilalţi operatori au renunţat să participe la licitaţie mai ales din cauza valorii ridicate a redevenţelor.

14. Drept urmare, Autorité de régulation des télécommunications (Autoritatea de reglementare a telecomunicaţiilor, denumită în continuare „ART") a indicat, într-un comunicat de presă din 31 ianuarie 2001 (aşadar, data expirării termenului de depunere a candidaturilor), că pentru a favoriza dezvoltarea unei concurenţe veritabile, vizată atât de dispoziţiile comunitare, cât şi de cele franceze, era necesară o a doua invitaţie suplimentară de depunere a candidaturilor pentru a atinge obiectivul privind atribuirea a patru licenţe.

15. Ca urmare a acestei informaţii, Orange şi SFR au atras atenţia ministrului economiei şi finanţelor şi secretarului de stat cu atribuţii în domeniul industriei asupra necesităţii de a respecta principiul egalităţii cu privire la obligaţiile publice şi a principiului concurenţei efective dintre operatori atunci când vor stabili condiţiile de atribuire a viitoarelor licenţe.

16. Prin două scrisori din data de 22 februarie 2001, redactate în termeni identici, ministrul economiei şi finanţelor şi secretarul de stat cu atribuţii în domeniul industriei au dat asigurări SFR şi Orange că guvernul francez împărtăşea dublul obiectiv al respectării principiului egalităţii cu privire la obligaţiile publice şi a principiului concurenţei efective dintre operatori şi că modalităţile invitaţiei suplimentare de depunere a candidaturilor garantează un tratament echitabil al tuturor operatorilor cărora li se va atribui în final o licenţă.

17. La 31 mai 2001, ART a anunțat că Orange și SFR fuseseră reținute drept candidați la prima procedură de depunere a candidaturilor. ART a propus guvernului să formuleze o a doua invitație de depunere a candidaturilor cel mai târziu în primul semestru al anului 2002, precizând că această nouă invitație de depunere a candidaturilor va trebui să țină cont de cerința echității condițiilor, în special financiare, între toți operatorii.

18. La 18 iulie 2001 s-au atribuit primele două licențe către SFR și Orange. Aceste două licențe erau acordate potrivit condițiilor prevăzute în cadrul primei invitații de depunere a candidaturilor [6].

19. La 14 decembrie 2001, a fost formulată a doua invitație de depunere a candidaturilor. ART a indicat în invitație că cerințele acesteia din urmă se înscriau în continuitatea condițiilor primei invitații de depunere a candidaturilor și urmăreau să asigure mai ales respectarea principiului egalității între operatori. ART recomanda de asemenea modificarea condițiilor licențelor acordate candidaților la prima procedură de depunere a candidaturilor.

20. Până la 16 mai 2002, data expirării termenului de depunere a candidaturilor pentru a doua procedură de depunere a candidaturilor, numai Bouygues Télécom și-a depus dosarul de candidatură. La 27 septembrie 2002, ART a decis să rețină candidatura Bouygues Télécom. În lipsă de candidați, a patra licență UMTS nu a fost atribuită.

21. Prin deciziile din 3 decembrie 2002, a treia licență UMTS a fost atribuită Bouygues Télécom, iar condițiile licențelor atribuite Orange și SFR au fost aliniate la condițiile licenței atribuite Bouygues Télécom (denumită în continuare „modificarea în litigiu”). Toate licențele aveau, așadar, o durată de 20 de ani și o redevență compusă dintr-o primă tranșă în valoare de 619 milioane de euro, plătită la momentul atribuirii licenței, și dintr-o a doua tranșă, plătită anual, pentru utilizarea frecvențelor, calculată ca procent din cifra de afaceri realizată prin utilizarea frecvențelor respective [7].

B — *Procedura în fața Comisiei și decizia în litigiu*

22. La 4 octombrie 2002, Comisia a primit o plângere din partea recurentelor împotriva modificării în litigiu. În plângerea formulată, recurentele au susținut că modificarea în litigiu constituia un ajutor de stat în sensul articolului 87 CE. Această plângere era una dintre numeroasele plângeri formulate de recurente împotriva măsurilor adoptate de statul francez în ceea ce privește France Télécom.

6 — A se vedea punctul 12 din aceste concluzii.

7 — Pentru alte modificări privind condițiile tehnice, a se vedea punctul 17 din decizia în litigiu.

23. La 31 ianuarie 2003, Comisia a inițiat procedura oficială de investigare [8] cu privire la unele dintre aceste măsuri. Modificarea în litigiu nu figura printre aceste măsuri. La 12 noiembrie 2003, recurentele au pus în întârziere Comisia să ia poziție cu privire la plângerea lor formulată împotriva modificării în litigiu. La 21 februarie, recurentele au depus la Tribunal o acțiune în constatarea abținerii Comisiei de a se pronunța asupra plângerii. Prin Ordonanța din 14 februarie 2005 [9], Tribunalul a respins această acțiune ca inadmisibilă.

24. În cadrul deciziei în litigiu, Comisia a decis să nu formuleze obiecții împotriva modificării în litigiu în temeiul dispozițiilor articolului 88 alineatul (3) CE. Aceasta și-a întemeiat decizia pe considerația potrivit căreia modificarea în litigiu nu constituia un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

III — Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

25. La 24 noiembrie 2004, recurentele au introdus la Tribunal o acțiune în anulare împotriva deciziei în litigiu. Republica Franceză, Orange și SFR au fost admise ca interveniente în susținerea concluziilor formulate de Comisie.

26. În susținerea acțiunii, recurentele au invocat în special două motive întemeiate pe faptul că modificarea în litigiu ar fi constituit un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE și, respectiv, că, întrucât cauza ridica dificultăți, Comisia ar fi trebuit să inițieze etapa oficială de investigare în sensul articolului 88 alineatul (2) CE.

27. În hotărârea atacată, Tribunalul a respins acțiunea formulată de recurente.

28. Tribunalul a confirmat concluzia Comisiei în ceea ce privește inexistența unui avantaj selectiv, întemeindu-se pe următoarea motivare.

29. În primul rând, Tribunalul a examinat dacă măsurile autorităților franceze au produs un avantaj selectiv pentru Orange și pentru SFR [10]. În acest context, Tribunalul a examinat mai întâi dacă renunțarea parțială a statului francez la creanțele asupra societăților Orange și SFR constituia un avantaj selectiv [11].

8 — Procedura menționată la articolul 88 alineatul (2) CE.
9 — Ordonanța din 14 februarie 2005, Bouygues și Bouygues Télécom/Comisia (T-81/04).
10 — A se vedea punctele 95-126 din hotărârea atacată.
11 — A se vedea punctele 106-112 din hotărârea atacată.

Răspunsul Tribunalului a fost negativ, întemeindu-se pe caracterul incert al creanțelor în cauză [12] și pe constatarea că renunțarea parțială se datora în mod inevitabil naturii și structurii sistemului [13].

30. În continuare, Tribunalul a examinat dacă atribuirea anterioară a licențelor către Orange și către SFR constituia un avantaj selectiv [14]. Tribunalul a răspuns din nou negativ, întemeindu-se pe lipsa unui avantaj concurențial avut de Orange și de SFR față de Bouygues Télécom [15] și pe necesitatea de a evita o discriminare între Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte, care ar fi încălcat Directiva 97/13 [16].

31. În al doilea rând, Tribunalul a examinat obiecția recurentelor potrivit căreia autoritățile franceze nu ar fi respectat principiul nediscriminării [17]. Tribunalul a respins această obiecție [18].

32. Referitor la obiecția privind procedura, potrivit căreia Comisia ar fi trebuit să inițieze etapa oficială de investigare, Tribunalul a apreciat că respectiva cauză nu a ridicat dificultăți serioase și că inițierea unei etape oficiale de investigare nu era, prin urmare, necesară [19].

IV — Concluziile din procedura în fața Curții

33. Recurentele solicită Curții:

— anularea hotărârii atacate;

— în subsidiar, trimiterea cauzei la Tribunal spre rejudecare, ținând cont de punctul de vedere juridic exprimat de Curte;

— obligarea Comisiei la plata tuturor cheltuielilor de judecată.

12 — A se vedea punctul 107 din hotărârea atacată.
13 — A se vedea punctele 108-112 din hotărârea atacată.
14 — A se vedea punctele 113-125 din hotărârea atacată.
15 — A se vedea punctele 115-122 din hotărârea atacată.
16 — A se vedea punctele 123-125 din hotărârea atacată.
17 — A se vedea punctele 127-154 din hotărârea atacată.
18 — A se vedea punctul 155 din hotărârea atacată.
19 — A se vedea punctele 86-93, 126 și 155-160 din hotărârea atacată.

34. Comisia solicită Curții:

— respingerea recursului în parte ca inadmisibil și în parte ca nefondat;

— obligarea recurentelor la plata tuturor cheltuielilor de judecată efectuate în recurs.

35. Republica Franceză solicită Curții:

— respingerea recursului;

— obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată.

36. Orange solicită Curții:

— respingerea recursului în totalitate;

— obligarea recurentelor la plata tuturor cheltuielilor de judecată efectuate în recurs.

37. SFR solicită Curții:

— respingerea recursului în totalitate;

— obligarea recurentelor la plata tuturor cheltuielilor de judecată.

38. La sfârșitul procedurii scrise, Curtea a ținut o ședință la 11 septembrie 2008 la care au participat recurentele, Comisia, Republica Franceză, Orange și SFR. În cursul ședinței, recurentele, Comisia, Republica Franceză, Orange și SFR și-au completat observațiile scrise.

V — Recursul recurentelor și argumentele părților

39. Recurentele își întemeiază recursul pe patru motive.

A — *Cu privire la primul motiv*

40. În cadrul primului motiv, recurentele susțin că Tribunalul a încălcat obligația de motivare.

41. Recurentele apreciază că Tribunalul nu și-a motivat suficient hotărârea în ceea ce privește excepția întemeiată pe natura și structura sistemului. Acesta nu a explicat care erau natura și structura sistemului, descrierea sistemului nefiind suficient de detaliată și de contradictorie. Referitor la legătura de cauzalitate, Tribunalul nu a explicat motivul pentru care natura și structura sistemului au făcut inevitabile, pe de o parte, renunțarea la creanțele asupra societăților Orange și SFR și, pe de altă parte, atribuirea anterioară a licențelor către aceste întreprinderi.

42. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR susțin că Tribunalul nu și-a încălcat obligația de motivare.

43. Tribunalul a motivat suficient ceea ce ar constitui structura sistemului, precum și legătura de cauzalitate dintre structura sistemului și, pe de o parte, renunțarea la creanță și, pe de altă parte, atribuirea anterioară a licențelor către Orange și SFR.

B — *Cu privire la al doilea motiv*

44. În cadrul celui de al doilea motiv, recurentele invocă faptul că Tribunalul a confundat aprecierea existenței unei dificultăți serioase și cea a temeiniciei deciziei în litigiu. Pentru a stabili că, în speță, Comisia nu era obligată să inițieze etapa oficială de investigare, Tribunalul s-a limitat să adauge în mod oficial la sfârșitul analizării temeiniciei fiecărui argument al părților că o astfel de analiză nu constituia o dificultate serioasă.

45. În opinia recurentelor, existența unor dificultăți serioase ar fi confirmată de faptul că în hotărârea atacată, Tribunalul ar fi substituit aprecierea Comisiei cu propria apreciere cu privire la mai multe probleme complexe, respingând în parte analiza cuprinsă în decizia în litigiu.

46. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR susțin că Tribunalul nu a săvârșit o eroare cu privire la aprecierea unei dificultăți serioase.

47. Comisia și guvernul francez remarcă mai întâi că demersul Tribunalului ar fi fost conform ordinii în care recurentele însele și-au prezentat motivele în cererea de anulare formulată la Tribunal. Comisia deduce din aceasta că argumentul privind pretinsa inversiune de metodă ar trebui respins ca inadmisibil.

48. Referitor la fond, Comisia susține că demersul Tribunalului nu ar fi contradictoriu și nu ar produce confuzie. Tribunalul ar fi aplicat jurisprudența constantă în sensul că, în cazul unei dificultăți serioase, decizia ar putea fi anulată numai pentru acest motiv, chiar dacă nu s-ar fi demonstrat că aprecierile pe fond ale Comisiei sunt eronate în drept sau în fapt. Orange și SFR reține că Tribunalul ar fi făcut distincție între drepturile procedurale și temeinicia deciziei în litigiu și că Tribunalul ar fi considerat că aprecierea pe fond nu a demonstrat existența unor dificultăți serioase.

49. În ceea ce privește argumentele întemeiate pe substituirea aprecierii, Comisia susține mai întâi că recurentele se referă la aspecte în principal de fapt și, prin urmare, inadmisibile în cadrul unui recurs. În sfârșit, Comisia, guvernul francez, Orange și SFR apreciază că Tribunalul nu a înlocuit aprecierea Comisiei cu propria apreciere. SFR și Orange consideră că diferitele aprecieri ale Tribunalului nu ar avea drept scop decât să răspundă la argumentele invocate de recurente în acțiune. În opinia Comisiei, oricum o astfel de substituire nu ar avea consecințe cu privire la existența unor dificultăți serioase și la validitatea hotărârii.

C — Cu privire la al treilea motiv

50. În cadrul celui de al treilea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit erori cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt. Acest motiv este structurat pe trei aspecte. Primul aspect este îndreptat împotriva încadrării juridice efectuate de Tribunal în ceea ce privește unicitatea procedurii de atribuire a licențelor UMTS, al doilea aspect repune în discuție aprecierea caracterului incert al creanțelor la care statul a renunțat și al treilea aspect vizează conținutul scrisorii ministeriale din 22 februarie 2001.

1. Cu privire la primul aspect

51. În cadrul primului aspect al celui de al treilea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare cu privire încadrarea juridică a situației de fapt, reținând că cele două invitații de depunere a candidaturilor consecutive au constituit doar o singură invitație și chiar o procedură unică, ținând cont de principiul nediscriminării și că egalitatea de tratament impunea alinierea redevențelor datorate de Orange și de SFR la cele datorate de Bouygues Télécom.

52. Recurentele apreciază că articolul 11 din Directiva 97/13 ar obliga la un raționament raportat doar la modalitățile materiale de organizare a invitațiilor de depunere a candidaturilor. În acest context, ele fac referire la diferențele dintre cele două invitații de depunere a candidaturilor, în privința condițiilor financiare, a perioadei și a candidaților.

53. Comisia, guvernul francez, Orange, și SFR solicită respingerea acestui aspect.

54. Comisia apreciază că a considera cele două invitații de depunere a candidaturilor drept o procedură unică sau două proceduri distincte nu ar afecta concluzia potrivit căreia cei trei candidați au fost într-o situație similară în momentul atribuirii licențelor. Tribunalul și-a întemeiat motivarea pe o comparație a situației de fapt în care se aflau Orange, SFR și Bouygues Télécom. Acest aspect ar fi, așadar, neesențial și nu ar afecta motivarea Tribunalului. În plus, Tribunalul nu a făcut decât să preia o constatare a autorităților franceze. În opinia Comisiei și a Orange, această constatare de fapt nu ar putea fi examinată în cadrul unui recurs.

55. Comisia și guvernul francez apreciază că cele două invitații de depunere a candidaturilor ar trebui avute în vedere în mod global, în special datorită caracterului complementar al celei de a doua invitații de depunere a candidaturilor și a continuității sale cu cea dintâi invitație de depunere a candidaturilor. Guvernul francez și Orange apreciază că articolul 11 din Directiva 97/13 nu susține argumentele recurentelor.

56. SFR consideră că Tribunalul a apreciat în mod corect egalitatea de tratament întemeindu-se pe contextul pieței emergente a UMTS și reținând că niciunul dintre operatori nu pătrunsese pe piață. În final, Comisia remarcă faptul că într-o nouă procedură reluată de la început, acelorași operatori li s-ar acorda licențe în condiții identice.

2. Cu privire la al doilea aspect

57. În cadrul celui de al doilea aspect al celui de al treilea motiv, recurentele susțin că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt, apreciind creanțele statului francez asupra Orange și SFR ca fiind incerte.

58. În acest context, recurentele afirmă că, întrucât modificarea condițiilor licențelor acordate Orange și SFR a avut loc la 3 decembrie 2002, Orange și SFR nu ar mai fi avut posibilitatea să își retragă ofertele la acel moment. Recurentele apreciază că, în aceste condiții, creanțele statului francez asupra Orange și SFR nu ar fi putut fi considerate incerte.

59. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR apreciază că aceste creanțe erau incerte. Acestea consideră că prin scrisorile de garanție a unui tratament echitabil din 22 februarie 2001, autoritățile franceze au renunțat la creanțe la o dată la care Orange și SFR și-ar mai fi putut încă retrage ofertele. În lipsa acestor scrisori de garanție a unui tratament echitabil, Orange și SFR și-ar fi retras probabil ofertele.

60. Comisia, guvernul francez și Orange apreciază că ar fi vorba oricum de un motiv neesențial. În opinia acestora, dat fiind că Tribunalul s-a întemeiat în primul rând pe caracterul inevitabil al renunțării la creanță ca urmare a naturii și a structurii sistemului, o eventuală repunere în discuție a argumentului întemeiat pe constatarea potrivit căreia creanțele ar fi fost incerte nu ar afecta, așadar, concluzia Tribunalului cu privire la inexistența unui avantaj selectiv.

61. Orange adaugă că fiind vorba de autorizații de ocupare a spectrului de frecvențe aflat în domeniul public, posibilitatea de retragere ar subzista după data de 31 mai 2001, dat fiind că titularii ar fi putut renunța în orice moment la licența lor și, în consecință, ar fi putut înceta să plătească redevența.

3. Cu privire la al treilea aspect

62. În cadrul celui de al treilea aspect al celui de al treilea motiv, recurentele afirmă că Tribunalul a săvârșit o eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt, constatând că autoritățile franceze garantaseră prin scrisoarea din 22 februarie 2001 un tratament egal pentru Orange și SFR. Recurentele susțin că autoritățile franceze ar fi garantat un tratament echitabil, iar nu un tratament egal. Sensul acestor două noțiuni este diferit. În timp ce un tratament egal ar impune un tratament identic, un tratament echitabil ar fi impus în speță un decalaj între condițiile licențelor atribuite societăților Orange și SFR, pe de o parte, și condițiile licenței atribuite Bouygues Télécom, pe de altă parte.

63. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR apreciază că în fapt recurentele nu invocă o eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt, ci o eroare privind denaturarea situației de fapt. Acestea consideră că Tribunalul nu a denaturat scrisorile din 22 februarie 2001. Comisia precizează că termenii de echitate și de egalitate au fost utilizați ca fiind sinonime în hotărârea atacată. Întrucât Comisia a utilizat de asemenea acești termeni ca fiind sinonime, aceasta consideră că acest aspect este inadmisibil, întrucât recurentele ar fi trebuit să invoce deja acest motiv în primă instanță.

D — *Cu privire la al patrulea motiv*

64. Al patrulea motiv de recurs se întemeiază pe încălcarea articolului 87 CE. Acesta este structurat pe trei aspecte. Primul aspect se referă la aplicarea excepției întemeiate pe natura și pe structura sistemului, al doilea aspect repune în discuție aprecierea existenței unui avantaj, iar al treilea aspect privește punerea în aplicare a principiului nediscriminării.

1. Cu privire la primul aspect

65. În cadrul primului aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele susțin că excepția întemeiată pe structura sistemului ar presupune ca diferențierea să fie inerentă sistemului în care se circumscrie. Această situație nu se regăsește în speță. Soluția favorizată de autoritățile franceze nu ar fi fost inevitabilă. În opinia recurentelor, structura sistemului în cauză ar fi urmărit găsirea a patru operatori în condiții care să garanteze respectarea principiului egalității. Aceasta ar fi impus o alegere între, pe de o parte, reluarea procedurii de atribuire de la început în aceleași condiții pentru toți candidații și, pe de altă parte, două invitații de depunere a candidaturilor succesive și în condiții diferite.

66. Alegerea autorităților franceze de a iniția două invitații succesive de depunere a candidaturilor și de a institui o egalitate financiară între candidații la cele două proceduri nu a fost inevitabilă. Pe de altă parte, această alegere a produs avantaje selective pentru Orange și pentru SFR, în special atribuirea anterioară a licențelor și o garanție de a fi selecționate drept candidați. În sfârșit, excepția întemeiată pe structura sistemului trebuie realizată pe cât este posibil prin măsuri cu caracter general. Or, soluția favorizată de autoritățile franceze nu constituia o măsură cu caracter general.

67. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR susțin că structura sistemului în cauză ar impune aplicarea diferitelor criterii cuprinse în reglementarea comunitară privind atribuirea de licențe UMTS, în special crearea unei piețe concurențiale și respectarea termenului de 1 ianuarie 2002.

68. Soluția propusă de recurente de reluare a întregii proceduri de atribuire de la început nu ar fi putut garanta aplicarea acestor criterii. În primul rând, această soluție nu ar fi permis respectarea termenului de 1 ianuarie 2002. În al doilea rând, o reluare a întregii proceduri de atribuire ar fi implicat riscul ca respectivii candidați la prima procedură de depunere a candidaturilor să își schimbe strategia și să nu își mai depună candidatura. Oricare ar fi motivația, rezultatul unei proceduri reluate de la început nu ar fi fost diferit din moment ce singurii candidați ar fi fost Orange, SFR și Bouygues Télécom, iar condițiile licențelor atribuite în cadrul unei proceduri reluate de la început ar fi fost identice cu condițiile pe care candidații le-au obținut în final. Cealaltă soluție propusă de recurente, și anume organizarea a două invitații de depunere a candidaturilor diferite, dar în condiții diferite, nu ar fi respectat principiul egalității.

69. În opinia Comisiei, garanția selecționării Orange și SFR drept candidați s-ar datora deciziei Bouygues Télécom de a nu își depune candidatura la prima procedură de depunere a candidaturilor. În sfârșit, obiectivele reglementării comunitare privind atribuirea licențelor UMTS nu ar fi putut fi realizate prin măsuri cu caracter general.

70. În opinia Orange, acest aspect este inadmisibil, în măsura în care prin acesta se urmărește obținerea unei noi aprecieri a motivelor invocate în primă instanță.

2. Cu privire la al doilea aspect

71. În cadrul celui de al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în aplicarea articolului 87 CE în ceea ce privește aprecierea inexistenței unui avantaj temporal ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor societăților Orange și SFR. În opinia recurentelor, Tribunalul nu ar fi putut mai întâi să constate existența unui avantaj potențial temporal pentru Orange și pentru SFR datorat atribuirii anterioare a licențelor, pentru ca ulterior să constate inexistența unui ajutor, întemeindu-se pe argumentul potrivit căruia Orange și SFR nu au profitat practic de acest avantaj.

72. În acest context, recurentele susțin mai întâi că existența unui avantaj potențial ar fi o condiție suficientă pentru a se constata existența unui ajutor. Întrucât noțiunea de ajutor este o noțiune obiectivă, Tribunalul nu ar fi trebuit să ia în considerare în aprecierea sa elemente subiective aferente comportamentului operatorilor pe piață sau impactului real al ajutoarelor asupra pieței. Împrejurarea că situația economică a societăților Orange și SFR, ca întreprinderi beneficiare ale avantajului, nu s-a schimbat nu ar fi relevantă pentru a se constata existența unui ajutor. Tribunalul ar fi trebuit doar să aibă în vedere faptul că Orange și SFR beneficiaseră de un avantaj real și imediat ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor.

73. Pe de altă parte, Tribunalul a răsturnat sarcina probei atunci când a solicitat recurentelor să facă dovada consecințelor avantajului efectiv. Din momentul constatării existenței avantajului temporal, sarcina probei în ceea ce privește faptul că acesta nu s-ar fi concretizat prin beneficii efective revine beneficiarilor acestui avantaj.

74. În sfârșit, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept luând în considerare faptul că niciun operator nu era prezent pe piață, întrucât articolul 87 CE se aplică în situații de concurență potențială.

75. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR susțin că Tribunalul nu a săvârșit o eroare. Recurentele ar fi confundat analiza privind existența unui avantaj selectiv și analiza criteriului atingerii aduse concurenței. Avantajul ar trebui să fie real. Guvernul francez consideră că evoluțiile ulterioare datei măsurii examinate ar putea fi avute în vedere de Comisie.

76. Comisia, guvernul francez, Orange și SFR consideră că Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept atunci când a apreciat că cei doi operatori nu au obținut un avantaj din atribuirea anterioară a licențelor, din cauza faptului că nu pătrunseseră pe piață. În opinia Comisiei și a Orange, Tribunalul a constatat în mod întemeiat că atribuirea anterioară a licențelor nu a constituit un avantaj tehnologic din cauza întârzierii tehnologiei UMTS. Orange și SFR reține că Tribunalul a constatat în mod suveran că, în speță, Orange și SFR nu au profitat de avantajul potențial.

77. Comisia adaugă că argumentul întemeiat pe o eroare cu privire la noțiunea de concurență este inoperant, întrucât recurentele au confundat problema definiției pieței și cea a accesului pe piață. Accesul pe piață ar fi criteriul care trebuie luat în considerare în contextul din speță.

78. În ceea ce privește răsturnarea sarcinii probei, Comisia consideră că Tribunalul nu a constatat decât teoretic prezența unui avantaj efectiv și că recurentele aveau, așadar, sarcina de a dovedi existența avantajului. În opinia Comisiei, a guvernului francez și a Orange, obligația de a demonstra nevaliditatea constatării Comisiei îi revine titularului unei acțiuni formulate împotriva unei decizii a Comisiei.

3. Cu privire la al treilea aspect

79. Prin intermediul celui de al treilea aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în

aplicarea principiului nediscriminării. Acestea susțin că tratamentul identic al autorităților franceze ar fi încălcat principiul nediscriminării întrucât Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte, nu erau în aceeași situație.

80. În acest context, recurentele fac referire la principiul intangibilității criteriilor de atribuire care nu ar permite modificarea valorii redevențelor. Pe de altă parte, respectarea obiectivelor menționate de Directiva 97/13 nu figurează printre derogările prevăzute limitativ la articolul 87 alineatul (2) CE.

81. Recurentele adaugă că autoritățile franceze ar fi avut destul timp să reia procedura de la început înainte de expirarea termenului de 1 ianuarie 2002.

82. În schimb, în opinia Comisiei, a guvernului francez, a Orange și a SFR, Tribunalul nu a săvârșit o eroare în aplicarea principiului nediscriminării.

83. Orange susține că acest aspect al motivului este inadmisibil deoarece recurentele se limitează doar să reia aceleași argumente invocate în primă instanță.

84. Comisia și Orange arată că cei trei titulari ai licențelor UMTS ar fi fost *de facto* în aceeași situație, întrucât Orange și SFR nu au profitat din punct de vedere material de atribuirea anterioară a licențelor. Guvernul francez și SFR consideră că în contextul unei operații de selecție unică, chiar organizată în mai multe faze, principiul nediscriminării ar trebui aplicat luând în considerare global cele două invitații de depunere a candidaturilor.

85. În opinia Comisiei, normele de procedură din domeniul achizițiilor publice și al concesiunilor nu ar fi aplicabile. Referitor la legalitatea modificării condițiilor licențelor atribuite în cursul primei proceduri de depunere a candidaturilor, Comisia subliniază că principiul intangibilității nu figurează nici în Directiva 97/13 și nici în vreo altă dispoziție aplicabilă din dreptul comunitar. În orice caz, în opinia Orange, un astfel de principiu nu ar putea repune în discuție respectarea principiului nediscriminării. Potrivit Comisiei, SFR și Orange, posibilitatea de a modifica condițiile de atribuire este expres prevăzută de Directiva 97/13.

86. În sfârșit, Comisia susține că atunci când statul acționează pe piață ca un organism de reglementare, simplul fapt că o măsură a statului ameliorează situația unei întreprin-

deri nu ar conduce în mod automat la un avantaj. Într-un astfel de caz, ar trebui să se examineze, în primul rând, dacă o întreprindere are un avantaj și, în al doilea rând, dacă situația celor două întreprinderi ar fi comparabilă în raport cu obiectivul urmărit prin măsura respectivă.

87. În ceea ce privește argumentul întemeiat pe articolul 87 alineatul (2) CE, Comisia și Orange subliniază că recurentele confundă existența și compatibilitatea unui ajutor cu piața comună.

88. Referitor la argumentul că autoritățile ar fi avut timp să reia întreaga procedură de la început înainte de expirarea termenului de 1 ianuarie 2002, guvernul francez apreciază că este vorba despre o apreciere a situației de fapt inadmisibilă în recurs. În orice caz, autoritățile nu ar fi dispus de timpul necesar pentru a relua întreaga procedură de la început.

VI — Apreciere juridică

89. Prin intermediul celui de al treilea și al celui de al patrulea motiv, recurentele repun în discuție concluzia Tribunalului privind inexistența unui ajutor de stat. Vom examina mai întâi aceste motive (A), în continuare al doilea motiv referitor la existența unor dificultăți serioase (B) și în final primul motiv referitor la eroarea de motivare (C).

A — *Cu privire la al treilea și al patrulea motiv*

90. În cadrul celui de al treilea și al celui de al patrulea motiv, recurentele repun în discuție concluzia Tribunalului privind lipsa vreunui element de ajutor de stat în modificarea în litigiu. Subliniem că recurentele și-au clasificat argumentele în cadrul celui de al treilea și al celui de al patrulea motiv în funcție de tipul de erori invocate de acestea și fără a urma motivarea Tribunalului. Apreciem că examinarea diferitelor aspecte ale celui de al treilea și ale celui de al patrulea motiv, care urmează ordinea motivării hotărârii atacate [20], facilitează analiza temeiniciei acestor motive.

91. Mai întâi, vom analiza al treilea aspect al celui de al treilea motiv, care vizează un element al situației de fapt a cauzei, și anume aprecierea factuală a scrisorii autorităților franceze din 22 februarie 2001 (1).

92. În continuare, vom examina aspectele îndreptate împotriva acelei părți a hotărârii în care Tribunalul a constatat că renunțarea

20 — A se vedea descrierea din cuprinsul punctelor 27-32 din aceste concluzii.

parțială a statului francez la creanțele asupra societăților SFR și Orange nu constituie un avantaj selectiv [21], așadar, primul aspect al celui de al patrulea motiv referitor la argumentul întemeiat pe structura sistemului (2) și al doilea aspect al celui de al treilea motiv referitor la argumentul întemeiat pe caracterul incert al creanțelor (3).

93. Ulterior, vom face aprecieri cu privire la al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, îndreptat împotriva concluziei Tribunalului potrivit căreia potențialul avantaj temporal ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor nu constituie un avantaj selectiv (4).

94. În final, vom examina aspectele îndreptate împotriva acelei părți a hotărârii atacate a Tribunalului care vizează principiul nediscriminării, mai precis primul aspect al celui de al treilea motiv (5) și al treilea aspect al celui de al patrulea motiv (6).

1. Cuprinsul scrisorii din 22 februarie 2001 (al treilea aspect al celui de al treilea motiv)

95. Al treilea aspect al celui de al treilea motiv este îndreptat împotriva punctului 107 din hotărârea atacată. La punctul 107 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că prin scrisorile din 22 februarie 2001 autoritățile franceze au dat asigurare candidaților la prima procedură de depunere a candidaturilor, Orange și SFR, că vor face obiectul unui tratament egal cu cel al candidaților la a doua procedură de depunere a candidaturilor.

96. În opinia recurentelor, această constatare ar constitui o denaturare a conținutului scrisorilor din 22 februarie 2001. Scrisorile din 22 februarie 2001 ar fi cuprins garanția unui tratament „echitabil" între candidații la prima procedură de depunere a candidaturilor și cei la a doua procedură de depunere a candidaturilor. Or, Tribunalul a apreciat conținutul acestor scrisori ca fiind o garanție a unui tratament „identic" între aceste două grupuri de candidați.

97. Mai întâi, trebuie constatat că – spre deosebire de titlul celui de al treilea motiv – recurentele nu invocă o eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt. O eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt constă într-o eroare privind aplicarea unei norme la situația de fapt [22].

21 — A se vedea punctele 95-126 din hotărârea atacată.

22 — A se vedea punctul 3 din Concluziile avocatului general Van Gerven prezentate la 26 iunie 1991 în cauza Costacurta/Comisia (Hotărârea din 21 noiembrie 1991, C-145/90 P, Rec., p. I-5449), Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, ediția a doua, Londra 2006, p. 457, punctul 16-007.

98. Or, recurentele invocă o eroare a Tribunalului în ceea ce privește aprecierea conținutului scrisorilor din 22 februarie 2001. Așadar, este vorba de o eroare cu privire la aprecierea Tribunalului privind situația de fapt, iar nu de o eroare privind încadrarea juridică a situației de fapt. În cadrul unui recurs, care se limitează la chestiuni de drept, recurentele nu pot repune în discuție aprecierea Tribunalului privind situația de fapt, cu excepția cazului în care susțin că Tribunalul a denaturat în mod vădit situația de fapt [23]. Afirmația recurentelor potrivit căreia scrisorile din 22 februarie 2001 ar avea de fapt un alt conținut decât cel reținut de Tribunal reprezintă o astfel de susținere.

99. O eroare care ar fi putut fi, dar nu a fost criticată în primă instanță este inadmisibilă în recurs [24]. Or, dat fiind că recurentele par să constate nu o eroare săvârșită deja de Comisie și repetată de Tribunal, ci mai curând o eroare exclusivă a Tribunalului, această susținere nu ni se pare inadmisibilă.

100. În opinia noastră, acest aspect este, așadar, admisibil.

101. În schimb, acest aspect formulat de recurente este nefondat. Contrar susținerilor recurentelor, Tribunalul nu a constatat că autoritățile franceze i-au asigurat pe candidații la prima procedură de depunere a candidaturilor că vor face obiectul unui tratament „identic” cu cel al candidaților la a doua procedură de depunere a candidaturilor.

102. Prin mențiunea „tratament egal” din cuprinsul punctului 107 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a referit la punctul 14 din hotărârea atacată în care a descris conținutul scrisorilor din 22 februarie 2001. Astfel cum s-a reținut la punctul 14 din hotărârea atacată, autoritățile franceze au garantat prin aceste scrisori un tratament echitabil între candidații la prima procedură de depunere a candidaturilor și candidații la a doua procedură de depunere a candidaturilor, precum și respectarea principiului egalității cu privire la obligațiile publice și a principiului concurenței efective dintre operatori [25]. Întrucât autoritățile franceze par să fi utilizat în aceste scrisori noțiunile „egal” și „echitabil” ca fiind sinonime, simplul fapt că Tribunalul a utilizat noțiunea de „tratament egal” pentru a descrie conținutul acestor scrisori nu constituie o denaturare a situației de fapt.

103. Recurentele nu invocă niciun alt argument pe care și-ar putea întemeia afirmația potrivit căreia Tribunalul ar fi denaturat

23 — Hotărârea Curții din 1 iunie 1994, Comisia/Brazzelli Lualdi și alții (C-136/92 P, Rec., p. I-1981, punctul 49), Hotărârea Curții din 2 martie 1994, Hilti/Comisia (C-53/92 P, Rec., p. I-667, punctul 42), Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 455, punctul 16-005.

24 — Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 457, punctul 16-006.

25 — A se vedea punctul 14 din hotărârea atacată.

conținutul scrisorilor din 22 februarie 2001 interpretându-le drept o garanție a unui tratament identic. Propunem, așadar, respingerea celui de al treilea aspect al celui de al treilea motiv ca nefondat.

2. Renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR și excepția întemeiată pe structura sistemului (primul aspect al celui de al patrulea motiv)

104. Pentru a susține că renunțarea parțială a statului francez la creanțele asupra Orange și SFR nu a constituit un avantaj selectiv, Tribunalul s-a întemeiat pe o excepție bazată pe natura și pe structura sistemului [26]. În acest context, Tribunalul a reținut, printre altele, că reglementarea comunitară se bazează pe egalitatea de tratament dintre operatori atât cu privire la atribuirea de licențe, cât și cu privire la stabilirea unor eventuale redevențe, dar că aceasta acordă statelor membre posibilitatea de a alege procedura de acordare a licențelor, cu condiția respectării principiilor liberei concurențe și egalității de tratament [27]. În continuare, Tribunalul a subliniat că aplicarea noțiunii de redevențe nediscriminatorii la articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13 trebuie să țină cont de momentul în care fiecare dintre operatorii respectivi a pătruns pe piață [28]. În sfârșit, Tribunalul a reținut că nu există vreun element de ajutor din moment ce modalitățile licențelor sunt aplicate identic pentru toți operatorii vizați [29]. Tribunalul a concluzionat că renunțarea statului la resurse și eventualitatea unui avantaj obținut de beneficiarii reducerii redevenței ca urmare a renunțării nu sunt suficiente pentru a caracteriza existența unui ajutor de stat, renunțarea la creanțe fiind inevitabilă [30].

105. În opinia recurentelor, Tribunalul nu a explicat suficient motivul pentru care renunțarea era inerentă reglementării comunitare.

106. Mai întâi, remarcăm că în acea parte a hotărârii atacată prin prezentul aspect [31], Tribunalul a examinat (numai) problema privind necesitatea considerării renunțării parțiale a statului francez la creanțele asupra Orange și SFR drept un avantaj selectiv. Concluzia sa cu privire la caracterul inevitabil datorat naturii și structurii sistemului, cuprinsă la punctul 111 din hotărârea atacată, se limitează, așadar, la caracterul inevitabil al renunțării parțiale la creanțele asupra Orange și SFR [32]. În acest context, trebuie, așadar, examinată doar temeinicia motivării Tribunalului în ceea ce privește caracterul inevitabil al renunțării parțiale întemeiat pe excepția privind natura și structura sistemului.

107. Tribunalul și-a întemeiat concluzia pe excepția bazată pe natura și pe structura sistemului. Aplicarea acestei excepții, dezvol-

26 — A se vedea punctele 108-112 din hotărârea atacată.
27 — A se vedea punctul 108 din hotărârea atacată.
28 — A se vedea punctele 109 și 110 din hotărârea atacată.
29 — A se vedea punctul 110 din hotărârea atacată.
30 — A se vedea punctul 111 din hotărârea atacată.
31 — A se vedea punctele 108-111 din hotărârea atacată.
32 — Această concluzie nu viza caracterul inevitabil al altor avantaje invocate de recurente, cum ar fi presupusul avantaj temporal datorat atribuirii anterioare a licențelor sau presupusul avantaj invocat referitor la garantarea selectării.

tată și aplicată în domeniul sistemelor naționale de obligații publice, merită în speță câteva reflecții cu privire la temeiul juridic al unei astfel de excepții (a). În continuare vom examina aplicarea acestei excepții de către Tribunal (b).

a) Aplicabilitatea și temeiul juridic al excepției întemeiate pe natura și pe structura sistemului în prezenta cauză

108. Înainte de a-și întemeia concluzia cu privire la inexistența unui avantaj selectiv pe excepția bazată pe natura și pe structura sistemului, Tribunalul a făcut trimitere la Hotărârile Italia/Comisia [33], Spania/Comisia [34], precum și AEM și AEM Torino [35]. Astfel cum se precizează în aceste hotărâri, excepția întemeiată pe natura și pe structura sistemului a fost dezvoltată de jurisprudența în domeniul sistemelor naționale de obligații publice [36]. Potrivit acestei jurisprudențe, o diferență de tratament între întreprinderi nu reprezintă un avantaj selectiv în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, dacă această diferență este inerentă naturii și structurii sistemului național de obligații publice [37] sau, altfel spus, dacă această diferență rezultă din logica sistemului național de obligații publice [38].

109. Din punct de vedere dogmatic, această excepție poate fi asimilată problemei dacă această diferență de tratament constituie un avantaj specific [39]. O altă interpretare încadrează excepția întemeiată pe natura și pe structura sistemului drept o aplicare a unei „rule of reason” în domeniul sistemelor naționale de obligații publice [40].

110. Indiferent de încadrarea dogmatică, subliniem că problema determinantă pentru aplicarea excepției întemeiate pe natura și pe structura sistemului este dacă diferența de tratament în discuție este inerentă logicii interne a sistemului național de obligații publice. Aplicarea acestei excepții în speță, unde nu este vorba nici de o diferență de tratament ce rezultă din logica unui sistem de obligații publice, nici de o diferență ce rezultă dintr-un sistem național, este, așadar, departe de a fi evidentă.

33 — Hotărârea din 2 iulie 1974, Italia/Comisia (173/73, Rec., p. 709, punctul 33).

34 — Hotărârea din 26 septembrie 2002, Spania/Comisia (C-351/98, Rec., p. I-8031, punctul 42).

35 — Hotărârea din 14 aprilie 2005, AEM și AEM Torino (C-128/03 și C-129/03, Rec., p. I-2861, punctul 39).

36 — Curtea a reținut pentru prima dată existența acestei excepții în Hotărârea Italia/Comisia (citată la nota de subsol 33, punctul 33).

37 — Hotărârea Italia/Comisia (citată la nota de subsol 33, punctul 33), Hotărârea din 5 octombrie 1999, Franța/Comisia (C-251/97, Rec., p. I-6639, punctul 36), Hotărârea din 17 iunie 1999, Belgia/Comisia (C-75/97, Rec., p. I-3671, punctul 33).

38 — Hotărârea Tribunalului din 6 martie 2002, Diputación Foral de Ávala/Comisia (T-92/00 și T-103/00, Rec., p. II-1385, punctul 60).

39 — A se vedea, printre altele, Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și alții (C-222/04, Rec., p. I-289, punctele 137 și 138), Hotărârea din 15 decembrie 2005, Unicredito Italiano (C-148/04, Rec., p. I-11137, punctul 51), Hotărârea din 22 iunie 2006, Belgia și Forum 187/Comisia (C-182/03 și C-217/03, Rec., p. I-5479, punctul 119), și Hotărârea din 15 decembrie 2005, Italia/Comisia (C-66/02, Rec., p. I-10901, punctele 94-102). Cu toate acestea, trebuie constatat că, în anumite hotărâri, caracterul selectiv al unei măsuri și excepția întemeiată pe natura și pe structura sistemului sunt examinate separat, a se vedea Hotărârea Curții din 22 noiembrie 2001, Ferring (C-53/00, Rec., p. I-9067, punctele 17 și 18), și Hotărârea Tribunalului din 10 aprilie 2008, Țările de Jos/Comisia (T-233/04, Rep., p. II-591, punctele 97-99), precum și punctele 315-319 din Concluziile avocatului general Léger prezentate la 9 februarie 2006 în cauza Belgia și Forum 187/Comisia, citată anterior.

40 — A se vedea Heidenhain, *Handbuch des Europäischen Beihilfenrecht*, München, 2003, p. 163.

111. Este adevărat că, în Hotărârea AEM și AEM Torino, Curtea a apreciat că logica internă a unui sistem național de obligații publice poate fi influențată de norme de drept comunitar. În această hotărâre, Curtea a admis că o diferențiere în sistemul național de obligații publice, care urmărește compensarea unui avantaj generat anumitor întreprinderi prin transpunerea unei directive rezultă din natura și din structura acestui sistem național de obligații publice [41]. Cu toate acestea, chiar dacă s-ar avea în vedere acest aspect din Hotărârea AEM și AEM Torino, nu considerăm că excepția întemeiată pe natura și pe structura sistemului de obligații publice, astfel cum a fost consacrată de jurisprudență, poate fi aplicată în mod direct în speță.

112. Având în vedere particularitățile speței, suntem de părere că nu este necesar nici să se recurgă la aplicarea analogă a acestei excepții.

113. Potrivit jurisprudenței Curții, articolul 87 alineatul (1) CE vizează deciziile statelor membre prin care acestea din urmă, în scopul atingerii unor obiective economice și sociale care le sunt specifice, pun la dispoziția întreprinderilor sau a altor subiecte de drept, prin decizii unilaterale și autonome, resurse sau le oferă avantaje menite să favorizeze realizarea obiectivelor economice sau sociale urmărite [42].

114. Întrucât articolul 87 alineatul (1) CE nu este aplicabil în cazul măsurilor legiuitorului european [43], rezultă că pentru ca avantajele să poată fi calificate drept ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, aceste măsuri trebuie, printre altele, să fie imputabile statului [44]. O măsură a unui stat membru care este impusă de dreptul comunitar nu poate fi, așadar, calificată drept ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Aceasta ar supune în fapt actul legal al legiuitorului european controlului prevăzut la articolul 87 alineatul (1) CE [45].

115. Potrivit articolului 10 CE, statele membre sunt obligate să pună în aplicare normele de drept comunitar. Mai precis, articolul 249 al treilea paragraf CE prevede că directiva este obligatorie pentru fiecare stat membru destinatar cu privire la rezultatul care trebuie atins, iar articolul 249 al patrulea paragraf CE prevede că decizia este obligatorie în toate elementele sale pentru destinatarii pe care îi indică.

116. Trebuie, așadar, să se examineze dacă, prin renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR, autoritățile franceze nu au făcut decât să își îndeplinească obligațiile care rezultă din reglementarea comunitară și,

41 — A se vedea punctele 39-43 din Hotărârea AEM și AEM Torino (citată la nota de subsol 35).

42 — Hotărârea Curții din 27 martie 1980, Denkavit italiana (61/79, Rec., p. 1205, punctul 31), și Hotărârea Tribunalului din 5 aprilie 2006, Deutsche Bahn/Comisia (T-351/02, Rec., p. II-1047, punctul 100).

43 — Hotărârea din 13 octombrie 1982, Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor Will și alții (213/81-215/81, Rec., p. 3583, punctul 22), Heidenhain, *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 40), p. 23.

44 — A se vedea Hotărârea din 16 mai 2002, Franța/Comisia (C-482/99, Rec., p. I-4397, punctul 24 și jurisprudența citată), și Hotărârea Deutsche Bahn/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 100).

45 — O abordare comparabilă a fost aplicată de Tribunal în Hotărârea Deutsche Bahn/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctele 100-105).

implicit, din articolul 10 CE și din articolul 249 al treilea și al patrulea paragraf CE. Ar rezulta că această măsură nu este imputabilă statului francez, ci decurge în realitate dintr-un act al legiuitorului european și nu i se aplică, așadar, articolul 87 alineatul (1) CE.

117. În concluzie, apreciem că, deși excepția întemeiată pe natura și pe structura unui sistem național de obligații publice nu este aplicabilă în speță, o excepție întemeiată pe caracterul inevitabil al unei măsuri naționale datorat naturii și structurii reglementării comunitare poate fi aplicabilă în speță. Trebuie, așadar, examinat, astfel cum a procedat și Tribunalul, dacă renunțarea parțială rezulta inevitabil din reglementarea comunitară în speță.

b) Aplicarea excepției întemeiate pe natura și pe structura reglementării comunitare

118. Recurentele susțin că Tribunalul nu a explicat motivul pentru care renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR ar fi fost inevitabilă.

119. Mai întâi, considerăm că este util să amintim faptul că, în acea parte în discuție a hotărârii atacate, Tribunalul nu a abordat problema dacă renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR era inevitabilă [46].

120. Întrucât s-a optat pentru o procedură numită de oferte „comparative” [47], la 31 ianuarie 2001 autoritățile franceze au constatat că prima invitație de depunere a candidaturilor a fost parțial un insucces. Acestea au realizat că prezența a doar doi operatori pe piață nu era suficientă pentru a garanta dezvoltarea unei concurențe veritabile și că lipsa de candidați era cauzată de valoarea ridicată a redevențelor.

121. Având în vedere obligația statelor membre de a atribui un maxim de licențe pentru a garanta dezvoltarea concurenței pe piața UMTS, în conformitate cu articolul 10 alineatul (4) din Directiva 97/13/CE, autoritățile franceze nu se puteau limita să atribuie două licențe UMTS către Orange și SFR, fiind obligate să atragă alți operatori prin oferirea unor condiții mai avantajoase pentru licențe, în special în ceea ce privește valoarea redevențelor.

122. Având această obligație, autoritățile franceze au trebuit să examineze impactul pe

46 — A se vedea punctul 106 din aceste concluzii.

47 — Tribunalul a reținut că reglementarea comunitară nu a obligat autoritățile franceze să recurgă la licitații publice, a se vedea punctul 108 din hotărârea atacată.

care îl va avea reducerea valorii redevențelor pentru viitorii candidați asupra condițiilor licențelor atribuite Orange și SFR. Astfel cum a reținut și Tribunalul în hotărârea atacată [48], autoritățile erau obligate să respecte principiul nediscriminării conform articolului 11 alineatul (2) din Directiva 97/13. Autoritățile franceze erau, așadar, obligate să renunțe parțial la creanțele asupra Orange și SFR, în măsura în care această renunțare era necesară pentru a respecta principiul nediscriminării între Orange și SFR și viitorii candidați.

123. Astfel cum a constatat Tribunalul, o discriminare constă în aplicarea unor reguli diferite unor situații comparabile sau în aplicarea aceleiași reguli unor situații diferite [49]. Or, aprecierea caracterului comparabil sau necomparabil al celor două situații în sensul principiului nediscriminării depinde în special de obiectivele reglementării comunitare în discuție [50].

124. Un obiectiv important al reglementării comunitare este necesitatea de a promova dezvoltarea concurenței potrivit articolului 11 alineatul (2) din Directiva 97/13. Or, în domeniul economic, jocul protejat al concurenței și nediscriminarea sunt strâns legate [51].

125. O condiție elementară pentru dezvoltarea unei concurențe efective pe piață este asigurarea unor condiții de concurență echitabile între diferiții operatori. O modificare a condițiilor licențelor atribuite Orange și SFR era, așadar, impusă de articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13 în măsura în care aplicarea condițiilor inițiale ale primei invitații de depunere a candidaturilor pentru licențele Orange și SFR nu era de natură să garanteze condiții de concurență echitabile între Orange și SFR, pe de o parte, și viitorii candidați, pe de altă parte.

126. În opinia noastră, punctul de plecare pentru a garanta condiții de concurență echitabile între operatori pe o piață emergentă este mai întâi de a asigura condiții egale tuturor operatorilor. În acest context, subliniem că – astfel cum a constatat și Tribunalul [52] – raportul dintre valoarea redeven-

48 — A se vedea punctul 108 din hotărârea atacată.

49 — A se vedea punctul 129 din hotărârea atacată.

50 — Herny, R., „Principe d'égalité et principe de non-discrimination dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes", în *LGDJ*, 2003, p. 357, reține că nu există similitudine sau unicitate a situațiilor în sine, ci aprecierea situației se realizează numai în funcție de obiectul și de scopul normei. A se vedea și Hotărârea din 13 februarie 2003, Spania/Comisia (C-409/00, Rec., p. I-1487, punctul 47), Hotărârea din 8 noiembrie 2001, Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, Rec., p. I-8365, punctele 41 și 42), și Hotărârea din 3 martie 2005, Heiser (C-172/03, Rec., p. I-1627, punctul 40). Este adevărat că aceste hotărâri se referă la interpretarea articolului 87 alineatul (1) CE. Cu toate acestea, apreciem că din această jurisprudență se poate deduce că evaluarea a două situații pentru a stabili dacă sunt comparabile sau diferite trebuie să se facă având-se în vedere obiectivele reglementării comunitare.

51 — Herny, R., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 50), p. 263.

52 — A se vedea punctul 145 din hotărârea atacată.

țelor impuse Orange și SFR în cursul primei invitații de depunere a candidaturilor și valoarea pe care autoritățile franceze au considerat-o adecvată pentru a atrage candidați suplimentari era de 8 la 1. Ni se pare evident [53] că o reducere a valorii creanțelor, valoare inițial prevăzută pentru candidații la prima procedură de depunere a candidaturilor, era necesară pentru a garanta condiții de concurență echitabile între Orange și SFR, pe de o parte, și viitorii candidați, pe de altă parte [54].

c) Bilanț

127. Rezultă din considerațiile precedente că Tribunalul a putut constata în mod întemeiat, la punctul 111 din hotărârea atacată, că renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR era inevitabilă. Având în vedere că aceste considerații erau destul de evidente și că fuseseră deja discutate în cursul procedurii în fața Comisiei, nu suntem de părere că Tribunalul a omis să explice motivul pentru care renunțarea la creanțele asupra Orange și SFR era inevitabilă.

53 — În recursul formulat, recurentele nu par de altfel să pună în discuție principiul potrivit căruia autoritățile franceze au putut renunța parțial la creanțele asupra Orange și SFR. În opinia acestora, una dintre opțiunile autoritățile franceze ar fi fost să reia de la început întreaga procedură, ceea ce ar fi condus la condiții identice pentru toți candidații reținuți în cursul acestei noi proceduri. În schimb, ceea ce critică recurentele este că modul în care au procedat autoritățile franceze a produs pentru Orange și SFR un avantaj sub forma unei atribuiri anterioare a licențelor și a unei garanții de a fi selecționate.

54 — Astfel cum am menționat deja mai sus (a se vedea punctele 106 și 119 din prezentele concluzii), această analiză se limitează la aspectul privind caracterul inevitabil al renunțării parțiale la creanțele deținute asupra societăților Orange și SFR. O altă problemă este aceea de a evalua modul în care au procedat autoritățile franceze în organizarea celor două invitații succesive de depunere a candidaturilor și în aplicarea retroactivă a unor condiții identice candidaților la cele două proceduri. Acest aspect va fi examinat ulterior (a se vedea punctele 144-179 din aceste concluzii).

128. Propunem, așadar, respingerea primului aspect al celui de al patrulea motiv, înlocuind motivarea Tribunalului referitoare la temeiul juridic al excepției întemeiate pe natura și pe structura sistemului.

3. Caracterul incert al creanțelor (al doilea aspect al celui de al treilea motiv)

129. La punctul 107 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că respectiva creanță a statului nu era certă, întrucât candidații mai aveau încă posibilitatea să își retragă candidaturile până la 31 mai 2001 și, ulterior, să renunțe la beneficiul licențelor lor și să înceteze plata redevenței.

130. Recurentele contestă această apreciere. În opinia lor, statul francez ar fi renunțat parțial la creanțele asupra Orange și SFR la 3 decembrie 2002. La acel moment, Orange și SFR nu ar mai fi putut să își retragă candidaturile.

131. În opinia noastră, prezentul aspect este inoperant. Un aspect este inoperant atunci când nu poate repune în discuție concluzia atacată [55]. Tribunalul și-a întemeiat aprecierea că renunțarea parțială nu constituie un

55 — Hotărârea Curții din 12 iulie 2001, Comisia și Franța/TF1 (C-302/99 P și C-308/99 P, Rec., p. I-5603, punctele 26-29), Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 465, punctul 16-019.

avantaj selectiv pe două argumente, pe de o parte, pe caracterul incert al creanţelor şi, pe de altă parte, pe excepţia bazată pe natura şi pe structura sistemului. Dat fiind că trebuie respins primul aspect al celui de al patrulea motiv îndreptat împotriva motivării Tribunalului bazate pe excepţia întemeiată pe natura şi pe structura sistemului [56], acest motiv este, el însuşi, de natură să justifice în mod corespunzător concluzia Tribunalului. În consecinţă, erorile care ar putea afecta motivarea întemeiată pe caracterul incert al creanţelor nu au oricum influenţă asupra dispozitivului hotărârii atacate. Prezentul aspect este, aşadar, inoperant.

132. Referitor la temeinicia prezentului aspect, considerăm că trebuie mai întâi să se facă distincţie între etapa cuprinsă între 31 ianuarie 2001 şi 31 mai 2001, pe de o parte, şi modificarea în litigiu din 3 decembrie 2002, pe de altă parte.

133. La 31 ianuarie 2001, autorităţile franceze au constatat că doi candidaţi şi-au depus candidaturile şi că acest lucru ar fi insuficient pentru a asigura o concurenţă efectivă pe piaţa UMTS. Prin urmare, au anunţat că va fi necesară o a doua invitaţie de depunere a candidaturilor. Abia după acest anunţ Orange şi SFR au contactat autorităţile franceze, solicitându-le să respecte principiul egalităţii privind obligaţiile publice şi principiul concurenţei efective dintre operatori.

134. La acea dată, Orange şi SFR ar fi putut încă să îşi retragă candidaturile. Astfel cum a constatat şi Comisia, posibilitatea ca Orange şi SFR să fi acceptat condiţiile primei invitaţii de depunere a candidaturilor, în situaţia în care condiţiile celei de a doua invitaţii de depunere a candidaturilor erau mult mai avantajoase, era mai curând teoretică [57].

135. Având în vedere aceste împrejurări, apreciem că respectivele creanţe ale statului francez asupra Orange şi SFR puteau fi calificate în mod întemeiat drept incerte, cel puţin din momentul în care autorităţile franceze şi-au anunţat intenţia de a formula o a doua invitaţie de depunere a candidaturilor în condiţii net mai avantajoase.

136. Acestea sunt circumstanţele în care autorităţile franceze au garantat, la cererea explicită a societăţilor Orange şi SFR, un tratament echitabil cu cel al candidaţilor la a doua procedură de depunere a candidaturilor. Bazându-se pe această garanţie, Orange şi SFR puteau pleca de la principiul că urmau să se modifice condiţiile licenţelor lor atât cât era necesar pentru asigurarea unui tratament echitabil. Aşadar, înainte de 31 mai 2001, era clar că exista o rezervă de modificare în condiţiile licenţelor atribuite Orange şi SFR. Întrucât autorităţile franceze au anunţat că valoarea redevenţelor urma să fie mult mai scăzută pentru candidaţii la a doua procedură

56 — A se vedea punctele 104-128 din aceste concluzii.

57 — A se vedea punctul 27 din decizia în litigiu.

de depunere a candidaturilor, exista deja, prin urmare, în această rezervă de modificare o garanție a unei renunțări parțiale la creanțele asupra Orange și SFR. Este tocmai ceea a constatat Comisia în decizia în litigiu [58], unde se reține că „alinierea retroactivă rezulta deja în mod implicit din condițiile convenite în licențele din primul val". Nu considerăm că în aceste condiții este posibilă calificarea creanțelor asupra Orange și SFR ca având caracter real și incontestabil.

137. În concluzie, creanțele asupra Orange și SFR trebuiau, așadar, considerate incerte anterior garanției privind un tratament echitabil din scrisorile din 22 februarie 2001. Ulterior acestor scrisori, era clar că respectivele condiții ale licențelor atribuite Orange și SFR conțineau o rezervă de renunțare parțială. Date fiind aceste împrejurări, faptul că Orange și SFR nu își mai puteau retrage ofertele la 3 decembrie 2002 nu repune, așadar, în discuție concluzia Tribunalului din cuprinsul punctului 107 din hotărârea atacată, potrivit căreia era vorba despre o renunțare parțială la creanțe incerte.

138. Propunem, așadar, respingerea celui de al doilea aspect al celui de al treilea motiv ca inoperant și, în subsidiar, ca nefondat.

58 — A se vedea punctul 27 din decizia în litigiu.

4. Avantajul selectiv temporal (al doilea aspect al celui de al patrulea motiv)

139. La punctele 113-122 din hotărârea atacată, Tribunalul a examinat dacă atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR a produs un avantaj selectiv temporal acestor întreprinderi în raport cu Bouygues Télécom. După ce a calificat atribuirea anterioară a licențelor drept un avantaj potențial [59], Tribunalul a constatat că Orange și SFR nu au beneficiat de acest avantaj potențial [60] și a concluzionat, la punctul 122 din hotărârea atacată, că atribuirea anterioară a licențelor către Orange și SFR nu a constituit un avantaj concurențial în detrimentul Bouygues Télécom.

140. La punctele 123-126 din hotărârea atacată, Tribunalul a adăugat că, oricum, avantajul acordat în mod virtual societăților Orange și SFR era singurul mijloc de a proceda în conformitate cu cerințele reglementării comunitare.

141. În cadrul celui de al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept referitoare la noțiunea de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Întrucât Tribunalul a constatat, la punctul 113 din hotărârea atacată, existența unui avantaj potențial, acest lucru ar fi fost suficient

59 — A se vedea punctele 113-115 din hotărârea atacată.
60 — A se vedea punctele 115-121 din hotărârea atacată.

pentru a exista un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

142. Mai întâi, acest aspect ne pare a fi inoperant [61]. Tribunalul şi-a întemeiat concluzia că presupusul avantaj temporal nu constituia un avantaj selectiv, pe de o parte, la punctele 113-122 din hotărârea atacată, pe aprecierea că Orange şi SFR nu au beneficiat de avantaj şi, pe de altă parte, la punctele 123-125 din hotărârea atacată, pe constatarea că, oricum, producerea unui presupus avantaj temporal era singurul mijloc de a proceda în conformitate cu cerinţele reglementării comunitare. Recurentele nu par să fi repus formal în discuţie argumentul subsidiar al Tribunalului din cuprinsul punctelor 123-125 din hotărârea atacată. Apreciem, aşadar, că prezentul aspect este inoperant, întrucât erorile care ar putea afecta motivarea din cuprinsul punctelor 113-122 din hotărârea atacată nu influenţează motivarea subsidiară din cuprinsul punctelor 123-125 din hotărârea atacată şi, prin urmare, concluzia Tribunalului.

143. Referitor la temeinicia prezentului aspect, vom examina mai întâi aplicarea noţiunii de avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE la punctele 113-122 din hotărârea atacată (a). În continuare, vom aprecia dacă temeiul concluziei atacate poate fi motivarea subsidiară din cuprinsul punctelor 123-125 din hotărârea atacată, care se bazează pe excepţia întemeiată pe natura şi pe structura reglementării comunitare (b).

61 — Astfel cum am menţionat anterior (a se vedea punctul 131 din aceste concluzii), un aspect este inoperant atunci când concluzia atacată se poate întemeia pe o motivare alternativă şi, prin urmare, aspectul nu poate repune în discuţie concluzia atacată.

a) Noţiunea de avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE

144. În hotărârea atacată, Tribunalul a constatat mai întâi că atribuirea anterioară a licenţelor societăţilor Orange şi SFR, cu un an şi jumătate înainte, a putut în principiu să le producă un avantaj selectiv în raport cu Bouygues Télécom [62]. În continuare, Tribunalul a concluzionat că Orange şi SFR nu au beneficiat de acest avantaj potenţial [63], că, la data deciziei atacate, Comisia a putut constata că Orange şi SFR nu obţinuseră niciun profit ca urmare a avantajului temporal pe care îl reprezenta atribuirea anterioară a licenţelor acestora şi că, prin urmare, Comisia a putut considera că Orange şi SFR nu au dispus în mod efectiv de un avantaj concurenţial în detrimentul societăţii Bouygues Télécom [64].

145. Recurentele susţin în special că atribuirea anterioară a licenţelor ar fi fost *per se* un avantaj real şi imediat. Prin respingerea existenţei unui avantaj pentru motivul că Orange şi SFR nu ar fi putut beneficia de acest avantaj, hotărârea Tribunalului cuprinde o eroare de drept. Chestiunea dacă situaţia beneficiarului s-a ameliorat în timp este nerelevantă pentru noţiunea de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

146. În opinia noastră, această obiecţie nu este lipsită de temei.

62 — A se vedea punctele 113 şi 114 din hotărârea atacată.
63 — A se vedea punctele 115-121 din hotărârea atacată
64 — A se vedea punctul 122 din hotărârea atacată.

147. Existența unui ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE presupune ca o măsură de stat să favorizeze o întreprindere în raport cu alta [65]. Subliniem că la momentul când Orange și SFR au primit licențele, acestea erau singurele întreprinderi care puteau accede pe piața UMTS. În opinia noastră, această posibilitate exclusivă de a accede pe piața UMTS constituia un tratament avantajos pentru Orange și SFR față de celelalte întreprinderi.

148. La punctele 116-122 din hotărârea atacată, Tribunalul a exclus existența unui ajutor, prin constatarea că beneficiarii nu au putut profita de acest tratament avantajos. În opinia noastră, această abordare este eronată.

149. În primul rând, problema dacă beneficiarii au putut profita de o măsură de stat ni se pare că se referă mai curând la efectele asupra raportului concurențial dintre întreprinderi decât la existența avantajului.

150. Este adevărat că un avantaj oferit unei întreprinderi prezente pe o piață este susceptibil să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența în detrimentul altor întreprinderi prezente pe aceeași piață. Legătura dintre avantaj și denaturarea concurenței este, așadar, destul de evidentă [66]. Or, o deducție contrară, în sensul că lipsa unei denaturări a concurenței indică inexistența unui avantaj, nu este conformă cu articolul 87 alineatul (1) CE. Acest articol se aplică atât ajutoarelor care denaturează, cât și ajutoarelor care amenință să denatureze concurența. Întrucât nu este necesar ca un ajutor să denatureze efectiv concurența, constatarea *ex posteriori* că Orange și SFR nu au beneficiat de atribuirea anterioară a licențelor lor nu permite, așadar, să se deducă inexistența unui avantaj.

151. În al doilea rând, analiza existenței unui ajutor trebuie realizată la momentul adoptării măsurii de stat [67]. Prin urmare, nu considerăm posibilă excluderea existenței unui avantaj pentru Orange și pentru SFR pe baza unei analize *ex posteriori* a beneficiului concurențial obținut de Orange și de SFR dintr-un tratament avantajos. În orice caz, este o eroare să se ia în considerare beneficiile concurențiale de la momentul în care Comisia a adoptat decizia sa, astfel cum a procedat Tribunalul la punctul 122 din hotărârea atacată. Întrucât

65 — Hotărârea din 27 ianuarie 1998, Ladbroke Racing/Comisia (T-67/94, Rec., p. II-1, punctul 52), și Hotărârea din 7 iunie 2006, Ufex și alții/Comisia (T-613/97, Rec., p. II-1531, punctul 67).

66 — Cremer, W., „Artikel 87" în Callies, Ch., și Ruffert, M., *Kommentar zu EU-Vertrag und EG-Vertrag*, Editura Beck, ediția a treia, 2007, p. 1176, punctul 21.

67 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 mai 2002, Franța/Comisia (citată la nota de subsol 44, punctul 71). Potrivit acestei hotărâri, „este necesară situarea în contextul perioadei în care măsurile […] au fost adoptate […] și, prin urmare, evitarea oricărei aprecieri întemeiate pe o situație ulterioară". Deși acest aspect se referă la aplicarea criteriului investitorului avizat într-o economie de piață, apreciem că în ceea ce privește momentul relevant, această regulă poate fi aplicată în speță. A se vedea de asemenea Hotărârea Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (citată la nota de subsol 50, punctul 41), potrivit căreia este nerelevant faptul că situația beneficiarului nu a cunoscut o evoluție în timp. Este, așadar, necesar să se analizeze condițiile de aplicare la momentul adoptării măsurii de stat.

beneficiile concurențiale ale unei măsuri de stat se pot modifica în timp, existența unui avantaj nu poate depinde de momentul la care Comisia a adoptat decizia sa [68].

152. În al treilea rând, motivarea Tribunalului nu se poate întemeia nici pe argumentul potrivit căruia, la momentul atribuirii licențelor societăților Orange și SFR, era previzibil că Orange și SFR nu vor beneficia de acest tratament avantajos. Dimpotrivă, autoritățile franceze au decis să nu reia întreaga procedură de atribuire de la început tocmai pentru a asigura prezența unui număr minim de operatori pe piața UMTS începând cu 1 ianuarie 2002. Așadar, la momentul atribuirii licențelor societăților Orange și SFR, nu era posibil să se excludă că acest lucru va permite operatorilor menționați să acceadă pe piața UMTS înaintea viitorilor candidați.

153. Întemeindu-se pe o analiză *a posteriori* a beneficiilor concurențiale pe care Orange și SFR le-au putut obține ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor pentru a exclude existența unui avantaj selectiv, Tribunalul a săvârșit, așadar, o eroare de drept în motivarea sa din cuprinsul punctelor 113-122 din hotărârea atacată.

154. Întrucât Tribunalul și-a întemeiat concluzia privind inexistența unui avantaj selectiv ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor societăților Orange și SFR nu doar pe această motivare eronată, ci și pe excepția bazată pe natura și pe structura sistemului, trebuie examinat dacă acest argument subsidiar este în măsură să susțină concluzia Tribunalului.

b) Argumentul întemeiat pe excepția bazată pe natura și pe structura reglementării comunitare

155. Tribunalul a reținut că, în orice caz, „avantajul acordat în mod virtual societăților Orange și SFR" era singurul mijloc de a evita adoptarea unei măsuri cu încălcarea reglementării comunitare [69]. În acest context, Tribunalul a făcut referire, printre altele, la diferența semnificativă dintre cele două regimuri de redevențe concepute în mod succesiv de autoritățile naționale, la lipsa de operatori pe piața UMTS la data modificării în litigiu și la identitatea licențelor celor trei operatori [70].

156. Prin constatarea că atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR era inevitabilă, Tribunalul s-a întemeiat din nou pe excepția bazată pe natura și pe structura reglementării comunitare [71].

68 — De altfel, o astfel de abordare nu ar fi conformă cu principiul notificării anterioare a ajutoarelor de stat.

69 — A se vedea punctul 123 din hotărârea atacată.
70 — A se vedea punctul 123 din hotărârea atacată.
71 — Referitor la temeiul juridic al acestei excepții, facem trimitere la punctele 108-117 din aceste concluzii.

157. Remarcăm că la punctele 123-126 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a limitat să explice motivul pentru care aplicarea acelorași condiții era inevitabilă. În opinia noastră, motivarea Tribunalului din cuprinsul punctelor 123-126 din hotărâre este insuficientă.

158. Având în vedere că atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR era în sine susceptibilă să afecteze raportul concurențial dintre Orange și SFR, pe de o parte, și viitorii candidați, pe de altă parte, constatarea inexistenței unui avantaj selectiv bazată pe excepția întemeiată pe natura și pe structura reglementării comunitare trebuie să se fondeze pe două elemente. În primul rând, atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR, care a avut loc la 18 iulie 2001, trebuia să fie inevitabilă potrivit reglementării comunitare (i). În al doilea rând, aplicarea unor condiții identice privind licențele pentru Orange, SFR și Bouygues Télécom, care a avut loc la 3 decembrie 2002, trebuia să fie impusă de reglementarea comunitară, în pofida faptului că Orange și SFR au primit licențele înaintea societății Bouygues Télécom (ii).

i) Caracterul inevitabil al atribuirii anterioare a licențelor societăților Orange și SFR

159. După cum am menționat deja anterior, Tribunalul nu a precizat, la punctele 123-126 din hotărârea atacată, motivul pentru care era inevitabilă atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR. Cu toate acestea, Tribunalul a explicat acest lucru în partea din hotărârea atacată privind respectarea principiului nediscriminării [72].

160. Tribunalul a reținut că, potrivit Deciziei nr. 128/1999, statele membre sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru a permite introducerea coordonată și progresivă pe teritoriul lor a serviciilor UMTS până la 1 ianuarie 2002 [73]. Acest termen era unul dintre elementele imperative ale reglementării comunitare.

161. Potrivit aprecierii Tribunalului, organizarea unei noi proceduri de la început nu ar fi fost posibilă înainte de împlinirea acestui termen [74]. Recurentele contestă acest fapt, susținând că organizarea unei noi proceduri de la început ar fi fost posibilă. În acest context, trebuie amintit că, un recurs în fața Curții de Justiție fiind limitat la probleme de drept, în cadrul acestuia nu se poate contesta aprecierea Tribunalului cu privire la situația de fapt [75]. Dat fiind că recurentele se limitează

72 — A se vedea punctele 127-154 din hotărârea atacată. În acest context, reținem că abordarea Tribunalului de a examina separat existența unui avantaj selectiv, la punctele 95-126 din hotărârea atacată, și respectarea principiului nediscriminării, la punctele 127-154 din hotărârea atacată, ne apare ca fiind eronată. Atestarea existenței sau a inexistenței unui ajutor depinde de aspectul dacă măsurile autorităților franceze erau impuse de reglementarea comunitară. Întrucât principiul nediscriminării este un element al acestei reglementări comunitare, Tribunalul ar fi trebuit să examineze principiul nediscriminării ca pe un element al reglementării comunitare.

73 — A se vedea punctele 141 și 142 din hotărârea atacată.

74 — A se vedea punctul 141 din hotărârea atacată.

75 — Hotărârea Comisia/Brazzelli Lualdi și alții (citată la nota de subsol 23), Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 453, punctul 16-003.

să conteste aprecierea factuală a Tribunalului și nu invocă o eroare de drept referitoare la aprecierea situației de fapt, această contestație a recurentelor trebuie respinsă ca inadmisibilă.

Orange și SFR la 18 iulie 2001 era o consecință inevitabilă a reglementării comunitare.

162. Pe de altă parte, prin reluarea întregii proceduri de la început, autoritățile ar fi riscat să repună în discuție candidaturile societăților Orange și SFR și, prin urmare, posibilitatea prezenței celor două candidate pe piața UMTS începând cu 1 ianuarie 2002 [76].

ii) Caracterul inevitabil al aplicării unor condiții identice pentru Orange, SFR și Bouygues Télécom la 3 decembrie 2002

163. Având în vedere că reglementarea comunitară impunea autorităților franceze să facă posibil accesul pe piața UMTS al unui număr suficient de operatori și, în lipsă, al unui număr minim de operatori începând cu 1 ianuarie 2002, considerăm că Tribunalul a constatat în mod întemeiat că reluarea procedurii de la început nu ar fi fost o opțiune conformă cu reglementarea comunitară. Dimpotrivă, reglementarea comunitară obliga autoritățile franceze – astfel cum acestea au și procedat – să atribuie mai întâi licențele societăților Orange și SFR pentru a garanta prezența unui număr minim de operatori pe piața UMTS începând cu 1 ianuarie 2002.

165. Astfel cum am menționat mai sus [77], nu doar atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR a trebuit să fie o consecință inevitabilă a naturii și a structurii reglementării comunitare, ci și decizia autorităților franceze din 3 decembrie 2002 de a aplica aceleași condiții licențelor societăților Orange, SFR și Bouygues.

166. Recurentele susțin că autoritățile franceze ar fi trebuit să aplice condiții diferite societăților Orange și SFR, pe de o parte, și societății Bouygues Télécom, pe de altă parte. Așadar, trebuie examinat dacă aplicarea acelorași condiții rezulta în mod inevitabil din reglementarea comunitară sau dacă se impunea un tratament diferențiat. Această examinare trebuie să se realizeze la momentul adoptării măsurii, respectiv la 3 decembrie 2002.

164. Reținem așadar, în primul rând, că atribuirea anterioară a licențelor societăților

76 — A se vedea punctul 146 din hotărârea atacată.

77 — A se vedea punctul 158 din aceste concluzii.

167. Astfel cum a constatat și Tribunalul, autoritățile franceze erau obligate să respecte principiul nediscriminării [78]. Tribunalul a reținut de asemenea că redevențele impuse diferiților operatori trebuiau să fie echivalente în termeni economici [79].

168. Amintim că autoritățile franceze erau obligate să asigure condiții de concurență echitabile între operatorii de pe piața UMTS [80]. În opinia noastră, o condiție elementară pentru dezvoltarea unei concurențe efective pe o piață este asigurarea unor condiții de concurență echitabile între diferiții operatori. Punctul de plecare pentru a garanta condiții de concurență echitabile între operatori pe o piață emergentă este de a asigura mai întâi condiții egale tuturor operatorilor. Prin urmare, era necesar, în principiu, ca toți operatorii de pe piață să fie tratați în același mod, cu condiția să nu fi existat circumstanțe care să justifice un tratament diferențiat.

169. Faptul că Orange și SFR au primit licențele înaintea Bouygues Télécom este o circumstanță care ar fi putut afecta raportul concurențial dintre operatori. Efectul acestei circumstanțe asupra raportului concurențial dintre Orange, SFR și Bouygues trebuia, așadar, luat în considerare.

170. Trebuie, așadar, în primul rând, să se examineze efectele acestei circumstanțe și ale luării sale în considerare în modelul de redevență aplicat de autoritățile franceze.

171. În acest context, subliniem mai întâi că a doua componentă a acestui model de redevență este întemeiată pe cifra de afaceri realizată pe baza licenței. Accesul anterior al societăților Orange și SFR pe piața UMTS ar fi avut, așadar, un impact asupra valorii redevențelor lor. Modelul de redevențe aplicat tuturor operatorilor de către autoritățile franceze avea, prin urmare, în vedere posibilitatea societăților Orange și SFR de a accede pe piață înaintea viitorilor candidați.

172. Este adevărat că la 3 decembrie 2001, așadar la momentul la care autoritățile franceze au decis aplicarea noului model de redevențe tuturor operatorilor, niciunul dintre operatori nu era prezent pe piață. Cu toate acestea, aplicarea noului model de redevențe nu conducea în mod obligatoriu la un tratament identic și nediferențiat între operatori, deoarece putea lua în considerare evoluțiile ulterioare datei de 3 decembrie 2001. Dacă atribuirea anterioară a licențelor ar fi avut efect asupra accesului anterior pe piață, noul model de redevențe ar fi ținut cont de acest efect.

173. În continuare, referitor la posibilitatea pe care o aveau Orange și SFR de a accede pe piață înainte de 3 decembrie 2002, Tribunalul a constatat existența unor dificultăți legate de

78 — A se vedea punctul 123 din hotărârea atacată.

79 — A se vedea punctul 109 din hotărârea atacată cu referire la Hotărârea din 22 mai 2003, Connect Austria (C-462/99, Rec., p. I-5197, punctul 90).

80 — A se vedea articolul 10 alineatul (3) și articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13.

tehnologia UMTS și de contextul economic puțin favorabil dezvoltării acesteia [81]. Faptul că Orange și SFR nu au putut profita de licențele lor nu era cauzat, așadar, de lipsa de inițiativă sau de merit din partea acestor operatori.

174. În al doilea rând, referitor la celelalte avantaje invocate de recurente, Tribunalul a constatat că acestea nu existau sau, în orice caz, nu afectau raportul concurențial al operatorilor de pe piața UMTS [82].

175. Recurentele susțin că Tribunalul ar fi răsturnat sarcina probei acceptând mai întâi existența unui avantaj temporal potențial, pentru ca ulterior să solicite recurentelor să facă dovada consecințelor efective ale acestui avantaj.

176. În opinia noastră, această critică este nefondată. Mai întâi, în contextul motivării subsidiare din cuprinsul punctelor 123-126 din hotărârea atacată, bazată pe excepția întemeiată pe natura și pe structura sistemului, nu se contestă existența unui avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE [83]. În continuare, deși există o legătură evidentă între atribuirea anterioară a licențelor și un potențial acces anterior pe piață, o astfel de legătură nu este evidentă între atribuirea anterioară a licențelor și avantajele invocate de recurente în primă instanță, astfel cum sunt descrise la punctele 117-121 din hotărârea atacată. În opinia noastră, recurentele ar fi trebuit, așadar, să își susțină motivele pentru care atribuirea anterioară a licențelor condusese la aceste avantaje invocate și care erau efectele avute de aceste avantaje invocate asupra raportului concurențial dintre Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte. În sfârșit, îi revine reclamantului, în calitate de titular al acțiunii formulate împotriva unei decizii a Comisiei, obligația de a demonstra nevaliditatea constatării Comisiei [84].

177. În concluzie, reținem că noul model de redevență lua în considerare efectul potențial pe care atribuirea anterioară a licențelor îl putea avea asupra momentului accesului pe piață al operatorilor și că nu s-au demonstrat alte efecte asupra raportului concurențial dintre operatori. În opinia noastră, Tribunalul a putut, așadar, reține în mod întemeiat că noul model de redevențe nu era discriminatoriu [85].

81 — A se vedea punctul 116 din hotărârea atacată.

82 — A se vedea punctele 117-126 din hotărârea atacată.

83 — Argumentul recurentelor este îndreptat împotriva raționamentului eronat al Tribunalului din cuprinsul punctelor 113-122 din hotărârea atacată.

84 — Hotărârea din 10 mai 1990, Sens/Comisia (T-117/89, Rec., p. II-185, punctul 20).

85 — A se vedea punctul 109 din hotărârea atacată cu referire la Hotărârea din 22 mai 2003, Connect Austria (citată la nota de subsol 79, punctul 90).

c) Bilanț

178. Atribuirea anterioară a licențelor către Orange și SFR și aplicarea noului model de redevențe societăților Orange, SFR și Bouygues Télécom erau, așadar, inevitabile. Astfel cum a constatat și Tribunalul [86], modalitatea în care au procedat autoritățile franceze era singura de natură să asigure respectarea obligațiilor acestora ce decurg din reglementarea comunitară. În consecință, considerăm că este corectă concluzia Tribunalului referitoare la inexistența unui avantaj selectiv ca urmare a atribuirii anterioare a licențelor.

179. Propunem, prin urmare, respingerea celui de al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, înlocuind parțial motivarea Tribunalului [87].

5. Principiul nediscriminării (al treilea aspect al celui de al patrulea motiv)

180. În cadrul celui de al treilea aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele invocă o eroare de drept referitoare la aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE în punerea în aplicare a principiului nediscriminării.

181. În opinia Orange, acest motiv este inadmisibil întrucât recurentele s-ar limita să reia aceleași argumente invocate în primă instanță.

182. Este adevărat că un aspect care reia argumentele deja invocate în primă instanță poate fi inadmisibil [88]. Totuși, aceasta este situația numai atunci când aspectul nu necesită un control al hotărârii Tribunalului, ci mai curând o nouă apreciere a litigiului pe fond [89]. În acest caz, aspectul este în fapt îndreptat împotriva actului juridic atacat în primă instanță și nu împotriva hotărârii Tribunalului. Dacă, dimpotrivă, precum în speță, recurenta susține că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept menținând motivarea Comisiei care ar conține aceeași eroare, acest aspect este îndreptat împotriva hotărârii Tribunalului și, prin urmare, este admisibil [90].

183. Recurentele își întemeiază aspectul în special pe principiul nediscriminării, pe intangibilitatea condițiilor primei invitații de depunere a candidaturilor și pe articolul 87 alineatul (2) CE.

86 — A se vedea punctul 148 din hotărârea atacată.

87 — O înlocuire a motivării Tribunalului ar permite totodată remedierea abordării eronate a Tribunalului de a examina separat existența unui avantaj selectiv, la punctele 95-126 din hotărârea atacată, și respectarea principiului nediscriminării, la punctele 127-154 din hotărârea atacată (a se vedea nota de subsol 73).

88 — Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 463, punctul 16-017.

89 — Ordonanța din 23 mai 2007, Smanor și alții/Comisia (C-99/07 P, Rep., punctele 34-36).

90 — Ordonanța din 11 noiembrie 2003, Martinez/Parlamentul European (C-488/01 P, Rec., p. I-13355, punctele 39-41).

184. Referitor la temeinicia argumentului întemeiat pe principiul nediscriminării, amintim că o discriminare constă în aplicarea unor reguli diferite unor situații comparabile sau în aplicarea aceleiași reguli unor situații diferite [91].

185. Recurentele susțin că metoda aplicată de autoritățile franceze ar fi discriminatorie. Acestea susțin că Orange și SFR, în calitate de candidate la prima procedură de depunere a candidaturilor, și Bouygues Télécom, în calitate de candidată la a doua procedură de depunere a candidaturilor, nu erau în aceeași situație.

186. Trebuie, așadar, examinat dacă Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte, erau în aceeași situație de fapt și de drept. Astfel cum am menționat deja mai sus [92], pentru a demonstra existența unei discriminări nu este suficient să se facă trimitere la unele deosebiri între două grupuri. Întrucât temeiul juridic al principiului nediscriminării în discuție este articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13, problema relevantă este dacă circumstanțele invocate de recurente erau pertinente potrivit obiectivelor directivei și ale reglementării comunitare [93].

187. Amintim că renunțarea parțială la creanțele statului francez asupra Orange și SFR era impusă de reglementarea comunitară [94]. În prezentul aspect, trebuie, așadar, examinat numai dacă decizia autorităților franceze de a nu relua întreaga procedură de la început era discriminatorie [95].

188. Recurentele susțin că acest mod de a proceda era contrar principiului intangibilității și că acest principiu ar fi obligat autoritățile franceze să aplice un regim diferit candidaților la prima și la a doua procedură de depunere a candidaturilor. Principiul intangibilității condițiilor primei invitații de depunere a candidaturilor ar fi plasat societățile Orange și SFR într-o situație juridică diferită de cea a socității Bouygues Télécom.

189. În acest context, remarcăm în primul rând că – astfel cum a reținut și Tribunalul în hotărârea atacată – nici Directiva 97/13, nici Decizia nr. 128/1999 nu cuprind principiul intangibilității [96]. Dimpotrivă, reglementarea comunitară cuprinde, după părerea noastră, elemente care contravin principiului intangibilității.

91 — A se vedea jurisprudența citată la punctul 129 din hotărârea atacată, Hotărârea Curții din 14 februarie 1995, Schumacker (C-279/93, Rec., p. I-225, punctul 30), și Hotărârea Curții din 13 februarie 1996, Gillespie și alții (C-342/93, Rec., p. I-475, punctul 16).

92 — A se vedea punctul 123 din aceste concluzii.

93 — A se vedea punctul 123 din aceste concluzii.

94 — A se vedea punctele 104-128 din aceste concluzii.

95 — Astfel cum am menționat deja mai sus (a se vedea nota de subsol 73), Tribunalul ar fi trebuit să examineze respectarea principiului nediscriminării în cadrul analizei privind existența unui avantaj selectiv. Totuși, recurentele nu au atacat acest element al hotărârii.

96 — A se vedea punctul 135 din hotărârea atacată.

190. În hotărârea atacată, Tribunalul și-a întemeiat motivarea pe argumentul potrivit căruia articolul 8 alineatul (4) din Directiva 97/13 prevede o posibilitate de modificare a condițiilor. După cum indică articolul 8 alineatul (1) din Directiva 97/13, condițiile vizate la acest articol sunt condițiile enumerate la punctele 2 și 4 din anexa la Directiva 97/13. Deși la aceste puncte nu se menționează în mod explicit valoarea redevențelor, subliniem că la punctul 4.9 din anexă se precizează că lista condițiilor nu aduce atingere niciunei alte condiții legale care nu este specifică sectorului telecomunicațiilor. În schimb, articolul 8 alineatul (1) din Directiva 97/13 prevede că aceste condiții nu trebuie să se raporteze decât la situațiile care justifică acordarea unei asemenea licențe, astfel cum sunt definite la articolul 7 din Directiva 97/13. Reținem că toate condițiile enumerate la acest articol nu fac trimitere în mod explicit la valoarea redevențelor. Având în vedere aceste dispoziții, apreciem că este permisă rezerva cu privire la temeinicia argumentului Tribunalului întemeiat pe articolul 8 alineatul (4) din Directiva 97/13.

191. Totuși, acest lucru nu afectează concluzia Tribunalului privind inaplicabilitatea principiului intangibilității. Chiar în ipoteza în care articolul 8 alineatul (4) din Directiva 97/13 nu ar viza valoarea redevențelor, considerăm că se poate deduce din dispozițiile Directivei 97/13 că o modificare ulterioară a valorii redevențelor trebuie să fie posibilă.

192. Astfel cum am menționat deja anterior [97], statele membre sunt obligate să atribuie maximum de licențe și sunt obligate să inițieze o invitație de depunere a candidaturilor pentru acordarea de licențe suplimentare, dacă acestea constată că este posibilă atribuirea unei licențe suplimentare [98]. Articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13 prevede că valoarea redevențelor trebuie să țină seama de necesitatea de a promova dezvoltarea unor servicii inovatoare și a concurenței. Deducem de aici că un stat membru poate fi obligat – cum a fost cazul în speță – să revizuiască în minus valoarea redevențelor, dacă este necesar pentru a atrage candidați suplimentari. În acest caz, statul membru va trebui să examineze dacă principiul nediscriminării [99] și obligația de a garanta condiții de concurență echitabile [100] impun o modificare a valorii redevențelor pentru licențele existente. Nicio dispoziție din Directiva 97/13 nu impune reluarea de la început a atribuirii tuturor licențelor în cazul acordării unei licențe suplimentare. Structura sistemului Directivei 97/13 prevede, așadar, cel puțin implicit, modificarea valorii redevențelor licențelor existente.

193. Argumentul recurentelor întemeiat pe intangibilitatea condițiilor de atribuire trebuie, așadar, respins. Dat fiind că reglementarea comunitară nu cuprinde principiul intangibilității, apreciem că circumstanța potrivit căreia Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte, erau candidate la două proceduri de depunere a

97 — A se vedea punctul 124 din aceste concluzii.
98 — A se vedea articolul 10 alineatul (4) din Directiva 97/13.
99 — A se vedea articolul 10 alineatul (3) din Directiva 97/13.
100 — A se vedea articolul 10 alineatul (3) din Directiva 97/13.

candidaturilor succesive nu le plasa într-o situație juridică diferită în sensul principiului nediscriminării menționat la articolul 11 alineatul (2) din Directiva 97/13.

194. În orice caz, considerăm că aplicarea principiului intangibilității presupune condiții ale licențelor cu caracter suficient de intangibil. Or, în speță, autoritățile franceze garantaseră o modificare a condițiilor licențelor atribuite societăților Orange și SFR înainte ca acestea din urmă să fi fost atribuite către Orange și SFR și chiar înainte de împlinirea termenului în care Orange și SFR aveau dreptul să își retragă ofertele [101]. Chiar în ipoteza în care „principiul intangibilității" ar fi aplicabil, condițiile licențelor atribuite societăților Orange și SFR, care conțineau o rezervă de modificare [102], nu ni se par suficient de intangibile.

195. În concluzie, considerăm că, date fiind obiectivele reglementării comunitare, Orange și SFR, pe de o parte, și Bouygues Télécom, pe de altă parte, nu erau într-o situație juridică diferită. Metoda aplicată de autoritățile franceze nu era, așadar, contrară principiului nediscriminării potrivit articolului 11 alineatul (2) din Directiva 97/13.

196. În sfârșit, argumentul recurentelor potrivit căruia respectarea obiectivelor reglementării comunitare pentru atribuirea de licențe UMTS nu este vizată la articolul 87 alineatul (2) CE trebuie respins. Este vorba aici despre examinarea problemei privind existența unui avantaj selectiv în sensul articolului 87 alineatul (1) CE și nu despre problema compatibilității unui ajutor cu piața comună potrivit articolului 87 alineatul (2) CE.

197. Propunem, așadar, respingerea celui de al treilea aspect al celui de al patrulea motiv.

6. Unicitatea procedurii (primul aspect al celui de al treilea motiv)

198. În cadrul primului aspect al celui de al treilea motiv, recurentele critică o eroare de încadrare juridică a situației de fapt în ceea ce privește unicitatea procedurii.

199. Comisia și Orange consideră că acest aspect este inadmisibil. Este adevărat că problema dacă cele două invitații de depunere a candidaturilor trebuie apreciate drept o singură procedură sau drept două proceduri distincte poate părea la prima vedere o constatare de fapt. Cu toate acestea, apreciem că în spatele acestui ultim aspect factual se ascunde o problemă de drept. Astfel cum am

101 — A se vedea punctele 132-137 din aceste concluzii.
102 — A se vedea punctul 137 din aceste concluzii.

menționat deja anterior [103], o eroare cu privire la încadrarea juridică a situației de fapt este o eroare privind aplicarea unei norme la situația de fapt. O încălcare de drept poate exista atât în cazul unei interpretări greșite a unei norme de drept, cât și atunci când o situație de fapt dată primește o încadrare juridică eronată.

200. Norma în cauză fiind principiul nediscriminării menționat la articolul 11 alineatul (3) din Directiva 97/13, care interzice aplicarea unor reguli diferite unor situații comparabile sau aplicarea aceleiași reguli unor situații diferite, apreciem că problema dacă era vorba despre o singură procedură sau de două proceduri distincte trebuie interpretată în fapt ca fiind problema dacă Orange și SFR, în calitate de candidate la prima procedură de depunere a candidaturilor, și Bouygues Télécom, în calitate de candidată la a doua procedură de depunere a candidaturilor, puteau fi considerate ca fiind în aceeași situație în sensul principiului nediscriminării, potrivit articolului 11 alineatul (3) din Directiva 97/13. Această problemă este o problemă de drept și, prin urmare, este admisibilă.

201. Referitor la temeinicia acestei probleme, amintim că pentru a demonstra existența unei discriminări nu este suficient să se facă trimitere la unele deosebiri între două grupuri. Trebuie ca aceste împrejurări să fie pertinente având în vedere obiectivele reglementării comunitare [104]. Date fiind argumentele menționate în cadrul examinării celui de al treilea aspect al celui de al patrulea motiv la care facem referire [105], împrejurarea că Orange și SFR erau candidate la prima procedură de depunere a candidaturilor, iar Bouygues Télécom candidată la a doua procedură de depunere a candidaturilor nu le plasa într-o situație diferită în sensul articolului 11 alineatul (3) din Directiva 97/13.

202. Propunem, așadar, respingerea primului aspect al celui de al treilea motiv.

7. Bilanț

203. În concluzie, propunem respingerea celui de al treilea și al celui de al patrulea motiv în totalitate, înlocuind parțial motivarea Tribunalului.

B — *Cu privire la al doilea motiv*

204. În procedura în primă instanță, recurentele au invocat că plângerea pe care au formulat-o la Comisie ridica dificultăți serioase și că aceasta din urmă ar fi trebuit

103 — A se vedea punctul 97 din aceste concluzii

104 — A se vedea punctele 123 și 185 din aceste concluzii.

105 — A se vedea punctele 180-197 din aceste concluzii.

să iniţieze etapa oficială de investigare prevăzută la articolul 88 alineatul (3) CE [106].

205. La punctele 86-93 din hotărârea atacată, Tribunalul a abordat această obiecţie. Tribunalul a reţinut că etapa oficială de investigare, prevăzută la articolul 88 alineatul (3) CE, devine indispensabilă atunci când Comisia întâmpină dificultăţi serioase în aprecierea existenţei unui ajutor [107]. Tribunalul a examinat în continuare dacă argumentele formulate de recurente împotriva deciziei atacate ridicaseră o dificultate serioasă [108]. În cadrul acestei examinări, Tribunalul a apreciat mai întâi temeinicia obiecţiilor invocate de recurente cu privire la inexistenţa unui avantaj selectiv şi a constatat ulterior că aprecierea Comisiei în această privinţă nu a constituit o dificultate serioasă [109]. Mai departe, Tribunalul a analizat dacă autorităţile franceze respectaseră principiul nediscriminării, reţinând că această examinare nu a ridicat dificultăţi serioase [110].

206. Recurentele susţin că, procedând astfel, Comisia ar fi confundat aprecierea unei dificultăţi serioase şi aprecierea temeiniciei deciziei.

207. Mai întâi, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenţei, Comisia poate limita analiza măsurii de stat la etapa preliminară dacă, la finalizarea primei examinări, a dobândit convingerea că măsura nu constituie un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE sau, în orice caz, este compatibilă cu piaţa comună [111]. Dacă, dimpotrivă, prima examinare nu i-a permis înlăturarea tuturor dificultăţilor ridicate, este obligată să iniţieze procedura oficială de investigare [112].

208. Noţiunea de dificultate serioasă are un caracter obiectiv. Constatarea existenţei unor astfel de dificultăţi trebuie căutată atât în împrejurările în care a fost adoptată măsura de stat în discuţie, cât şi în conţinutul acesteia [113]. Prin urmare, îi revine Comisiei să stabilească, în funcţie de împrejurările de fapt şi de drept proprii fiecărei cauze, dacă dificultăţile întâmpinate în examinarea măsurii de stat necesită iniţierea procedurii oficiale de investigare [114]. Deşi atribuţiile Comisiei în ceea ce priveşte decizia de a iniţia o procedură oficială de

106 — A se vedea punctul 87 din hotărârea atacată.
107 — A se vedea punctele 89-91 din hotărârea atacată.
108 — A se vedea punctul 93 din hotărârea atacată.
109 — A se vedea punctul 126 din hotărârea atacată.
110 — A se vedea punctul 155 din hotărârea atacată.
111 — Hotărârea Curţii din 2 aprilie 1998, Comisia/Sytraval şi Brink's France (C-367/95 P, Rec., p. I-1719, punctele 38 şi 39), Hotărârea Tribunalului din 12 februarie 2008, BUPA şi alţii/Comisia, (T-289/03, Rep., p. II-81, punctul 329), Hotărârea Tribunalului din 1 decembrie 2004, Kronofrance/Comisia (T-27/02, Rec., p. II-4177, punctul 52), şi Hotărârea Tribunalului din 8 noiembrie 1990, Barbi/Comisia (T-73/89, Rec., p. II-619, punctul 42). Pentru o analiză aprofundată a raportului dintre etapa preliminară şi procedura oficială de investigare, a se vedea punctele 17-19 din Concluziile avocatului general Tesauro prezentate la 31 martie 1993 în cauza Cook/Comisia (Hotărârea din 19 mai 1993, C-198/91, Rec., p. I-2487) şi punctele 37 şi 38 din Concluziile avocatului general Van Gerven prezentate la 28 aprilie 1993 în cauza Matra/Comisia (Hotărârea din 15 iunie 1993, C-225/91, Rec., p. I-3203).
112 — Hotărârea din 15 septembrie 1998, BP Chemicals/Comisia (T-11/95, Rec., p. II-3235, punctul 166), Hotărârea din 18 septembrie 1995, SIDE/Comisia (T-49/93, Rec., p. II-2501, punctul 58), şi Hotărârea din 15 martie 2001, Prayon-Rupel/Comisia (T-73/98, Rec., p. II-867, punctul 42).
113 — Hotărârea Prayon-Rupel/Comisia (citată la nota de subsol 112, punctul 47).
114 — Hotărârea Prayon-Rupel/Comisia (citată la nota de subsol 112, punctul 43).

investigare sunt delimitate, aceasta se bucură totodată de o anumită marjă de apreciere în cercetarea și examinarea circumstanțelor speței pentru a stabili dacă acestea ridică dificultăți serioase [115].

209. Deși Curtea nu a definit cu precizie ce împrejurări pot indica existența unei dificultăți serioase [116], precizăm că jurisprudența a reținut următoarele trei tipuri de indicii.

210. Un prim tip de indiciu poate rezulta din conținutul discuțiilor dintre Comisie și statul membru în etapa preliminară [117].

211. În acest context, reținem că Tribunalul a făcut referire la înscrisuri privind cauza, în care Comisia a făcut mențiunea unei complexități excepționale [118]. Totuși, Tribunalul a explicat că aceste înscrisuri nu priveau măsura litigiu, ci alte măsuri care au prilejuit inițierea unei proceduri oficiale de investigare. Acest indiciu nu semnala, așadar, existența unor dificultăți serioase. Constatăm că recurentele nu au repus în discuție această constatare a Tribunalului [119].

212. Un al doilea tip de indiciu este termenul care a trecut în cursul etapei preliminare de investigare din speță.

213. Dacă termenul pe care îl presupune în mod normal o etapă preliminară a fost depășit în mod semnificativ, acest lucru poate indica o dificultate serioasă [120]. La punctele 158 și 160 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că, ținând cont de volumul său de lucru rezultat în special ca urmare a celorlalte plângeri formulate de recurente, Comisia nu a avut nevoie de o durată de timp nerezonabilă. Prin urmare, Tribunalul a constatat, cel puțin implicit, că termenul scurs nu indica o dificultate serioasă. Nici această analiză a Tribunalului nu a fost repusă în discuție de recurente.

214. Un al treilea tip de indiciu, care poate semnala existența unor dificultăți serioase, sunt aprecierile pe care s-a întemeiat Comisia pentru a adopta o decizie la finalul etapei preliminare. Aceste aprecieri pot ridica difi-

115 — Hotărârea Prayon-Rupel/Comisia (citată la nota de subsol 112, punctul 43).

116 — A se vedea punctul 43 din Concluziile avocatului general Alber prezentate la 18 mai 2000 în cauza Portugalia/Comisia (Hotărârea din 3 mai 2001, C-204/97, Rec., p. I-3175).

117 — A se vedea punctul 45 din Concluziile avocatului general Van Gerven prezentate la 28 aprilie 1993 în cauza Matra/Comisia (citate la nota de subsol 111), Hotărârea Tribunalului din 10 mai 2000, SIC/Comisia (T-46/97, Rec., p. II-2125, punctul 4).

118 — A se vedea punctul 157 din hotărârea atacată.

119 — În recursul formulat, recurentele se referă numai la punctele 93, 94, 126 și 155 din hotărârea atacată.

120 — Hotărârea din 20 martie 1984, Germania/Comisia (84/82, Rec., p. 1451, punctele 15-17), Hotărârea SIC/Comisia (citată la nota de subsol 117, punctele 102-107), Hotărârea Prayon-Rupel/Comisia (citată la nota de subsol 112, punctele 53-85), Concluziile avocatului general Alber prezentate la 18 mai 2000 în cauza Portugalia/Comisia (citate la nota de subsol 116, punctul 43).

cultăți de natură să justifice inițierea etapei oficiale de investigare [121].

215. Controlul privind acest indiciu presupune, așadar, în opinia noastră, identificarea mai întâi a aprecierilor materiale pe care s-a întemeiat Comisia, pentru a se controla ulterior dacă, în speță, Comisia a dispus de elementele necesare pentru aprecierile pe care s-a întemeiat [122].

216. Date fiind considerațiile precedente, suntem mai curând de părere că Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept prin modul în care a procedat în speță. Considerăm mai degrabă că metoda aplicată de Tribunal se impune. Întrucât revine Comisiei obligația să aleagă motivele pe care își întemeiază o decizie, trebuie mai întâi să se identifice aprecierile pe care Comisia și-a întemeiat decizia, înainte de a aprecia dacă aceasta a dispus de suficiente elemente pentru a face aprecierile pertinente.

217. Referitor la critica potrivit căreia această constatare nu ar fi fost decât formală, nu considerăm necesară o motivare extinsă dacă analiza materială a aprecierilor Comisiei relevă că aceasta a avut la dispoziție toate elementele necesare.

218. În concluzie, reținem că Tribunalul avut în vedere cele trei tipuri de indicii susceptibile să semnaleze o dificultate serioasă și că niciunul dintre aceste indicii nu a demonstrat prezența unei dificultăți serioase. În ceea ce privește al treilea indiciu invocat de recurente, considerăm că metoda aplicată de Tribunal nu a afectat hotărârea acestuia de o eroare de drept.

219. În plus, recurentele susțin că Tribunalul nu ar fi fost de acord în parte cu decizia în litigiu, prin faptul că acesta însuși a căutat aprecieri complexe pentru înlocuire. Acest fapt ar fi indicat că ar fi fost necesară o procedură oficială de investigare.

220. În acest context, subliniem în primul rând că inițierea unei proceduri oficiale de investigare nu este impusă de faptul că unele aprecieri necesare sunt complexe [123]. Inițierea unei proceduri oficiale de investigare este necesară numai în cazul în care Comisia întâmpină dificultăți serioase în raport cu aprecierile pe care și-a întemeiat decizia. Prin

121 — Hotărârea Cook/Comisia (citată la nota de subsol 111, punctul 31), Hotărârea SIC/Comisia (citată la nota de subsol 117, punctele 74-85), Hotărârea Prayon-Rupel/Comisia (citată la nota de subsol 112, punctele 86-107), Concluziile avocatului general Alber prezentate în cauza Portugalia/Comisia (citată la nota de subsol 116, punctele 45-51).

122 — A se vedea modul în care a procedat Tribunalul în Hotărârea din 13 ianuarie 2004, Thermenhotel Stoiser Franz și alții/Comisia (T-158/99, Rec., p. II-1).

123 — Hotărârea BUPA și alții (citată la nota de subsol 111, punctul 333).

urmare, numai în situațiile în care Comisia nu a fost capabilă să depășească aceste dificultăți în cursul etapei preliminare de investigare, este necesară o procedură oficială de investigare.

221. În al doilea rând, recurentele susțin că Tribunalul ar fi respins motivarea Comisiei pe care ar fi substituit-o cu propria motivare. Dacă această susținere ar fi întemeiată, ar constitui în sine o eroare de drept de natură să conducă la anularea hotărârii atacate. Tribunalul nu are autoritatea să înlocuiască motivarea Comisiei cu propria motivare [124]. Prin urmare, trebuie examinată temeinicia acestei susțineri.

222. Mai întâi, în ceea ce privește critica recurentelor potrivit căreia Tribunalul ar fi repus în discuție raționamentul Comisiei referitor la valoarea economică a licențelor, subliniem că această critică vizează unele argumente invocate în ședință de Comisie [125]. Totuși, decizia Comisiei se întemeia pe caracterul incert al licențelor [126], pe caracterul inevitabil al măsurilor adoptate de autoritățile franceze datorat naturii și structurii reglementării comunitare [127] și pe argumentul potrivit căruia licențele nu trebuiau cesionate la prețul pieței [128]. Repunerea în discuție a argumentelor referitoare la valoarea economică a licențelor nu afectează, așadar, motivarea deciziei în litigiu.

223. În continuare, recurentele susțin că Tribunalul ar fi substituit, la punctele 113-121 din hotărârea atacată, aprecierea Comisiei cu propria apreciere privind inexistența unui avantaj selectiv ca urmare a anteriorității creanțelor. În acest context, reținem că motivarea Tribunalului din cuprinsul punctelor 113-121 este eronată. Or, în conformitate atât cu motivarea subsidiară a Tribunalului din cuprinsul punctelor 123-125 din hotărârea atacată, cât și cu motivarea Comisiei din decizia în litigiu [129], inexistența unui avantaj selectiv se întemeiază pe argumentul că aplicarea unor condiții identice tuturor operatorilor era inevitabilă potrivit dispozițiilor reglementării comunitare.

224. În plus, în ceea ce privește diferența dintre riscurile asumate de Orange și de SFR în calitate de candidate la prima procedură de depunere a candidaturilor în raport cu Bouygues Télécom, descrisă la punctele 131 și 132 din hotărârea atacată, este vorba despre un argument subsidiar al Tribunalului, argumentul decisiv fiind caracterul inevitabil al renunțării parțiale și al aplicării unor condiții identice potrivit structurii reglementării comunitare.

124 — Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 456, punctul 16-005.

125 — Astfel cum a reținut Tribunalul în mod explicit, la punctul 105 din hotărârea atacată, acesta a repus în discuție argumentele invocate în ședință de Comisie. Tribunalul nu a făcut referire la motivarea deciziei în litigiu.

126 — A se vedea punctul 27 din decizia în litigiu.

127 — A se vedea punctul 28 din decizia în litigiu.

128 — A se vedea punctul 29 din decizia în litigiu.

129 — A se vedea punctul 28 din decizia în litigiu.

225. În sfârşit, în ceea ce priveşte analiza diverselor opţiuni aflate la dispoziţia autorităţilor franceze, remarcăm că acestea au fost avute în vedere de Comisie în special la punctele 11, 12, 22, 23 şi 26-28 din decizia în litigiu şi că, prin urmare, Tribunalul nu a substituit motivarea Comisiei cu propria motivare.

226. Rezultă din consideraţiile precedente că este nefondată critica legată de substituirea motivelor. Recurentele nu se pot întemeia pe acest argument pentru a susţine că, în speţă, Comisia a întâmpinat dificultăţi serioase.

227. Propunem, aşadar, respingerea ca nefondat a celui de al doilea motiv formulat de recurente.

C — *Cu privire la primul motiv*

228. În opinia recurentelor, Tribunalul a încălcat obligaţia de motivare.

229. Trebuie amintit că motivarea unei hotărâri a Tribunalului trebuie să menţioneze în mod clar şi neechivoc raţionamentul, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoştinţă de temeiurile hotărârii pronunţate, iar instanţei competente să îşi exercite controlul judiciar [130].

230. Recurentele critică în primul rând faptul că Tribunalul s-a bazat pe excepţia întemeiată pe natura şi pe structura sistemului, fără să descrie îndeajuns structura sistemului. Descrierea sistemului făcută de Tribunal nu a fost suficient de detaliată şi a fost contradictorie.

231. Deşi considerăm că întreaga excepţie întemeiată pe natura şi pe structura sistemului trebuie explicit motivată, nu apreciem ca fiind întemeiată critica formulată de recurente în speţă.

232. Tribunalul a descris elementele pertinente ale reglementării comunitare şi obligaţiile care decurg din aceasta pentru autorităţile franceze [131]. Dat fiind că reglementarea comunitară urmărea mai multe obiective (în special căutarea a patru operatori pentru a se asigura o concurenţă suficientă [132], respectarea

130 — Hotărârea din 20 februarie 1997, Comisia/Daffix (C-166/95 P, Rec., p. I-983, punctul 24), Hotărârea din 7 mai 1998, Somaco/Comisia (C-401/96 P, Rec., p. I-2587, punctul 53), şi Hotărârea din 13 decembrie 2001, Cubero Vermurie/Comisia (C-446/00 P, Rec., p. I-10315, punctul 20); Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *op. cit.* (a se vedea nota de subsol 22), p. 457, punctul 16-008.

131 — A se vedea în special descrierea reglementării comunitare la punctele 2-8 din hotărârea atacată, precum şi la punctele 108-112, 123-125 şi 134-148 din hotărârea atacată.

132 — A se vedea în special punctul 134 din hotărârea atacată.

principiului nediscriminării [133] și a principiului liberei concurențe [134], precum și respectarea termenului de 1 ianuarie 2002 [135]), faptul că Tribunalul s-a referit la diferitele obiective ale acestui sistem nu conferă un caracter contradictoriu motivării sale.

233. În al doilea rând, recurentele invocă faptul că Tribunal nu ar fi oferit suficiente detalii cu privire la legătura de cauzalitate dintre natura și structura sistemului și renunțarea parțială la creanțele asupra Orange și SFR.

234. În acest context, reținem că, pentru a explica caracterul inevitabil al renunțării parțiale la creanțele asupra Orange și SFR ca urmare a naturii și a structurii cadrului comunitar, nu era necesar să se facă referire la toate elementele reglementării comunitare. În acest context, era suficient să se facă referire la principiul egalității de tratament dintre operatori la stabilirea redevențelor și la necesitatea dezvoltării unei concurențe efective [136].

235. În al treilea rând, deși recurentele nu critică în mod explicit faptul că Tribunalul nu ar fi oferit suficiente detalii cu privire la legătura de cauzalitate dintre natura și structura sistemului și atribuirea anterioară a licențelor societăților Orange și SFR, vom aborda și această obiecție din motive de exhaustivitate.

236. Este adevărat că Tribunalul nu a explicat, la punctele 123-125 din hotărârea atacată, motivul pentru care atribuirea anterioară era inevitabilă [137]. Totuși, Tribunalul a furnizat această explicație la punctele 139-142 din hotărârea atacată, unde a făcut referire la obligația autorităților franceze de a respecta termenul de 1 ianuarie 2002. Recurentele au avut, așadar, posibilitatea să ia cunoștință de motivul privind caracterul inevitabil al atribuirii anterioare a licențelor, iar Curtea a avut posibilitatea să își exercite controlul judiciar. În consecință, faptul că Tribunalul nu a menționat motivul privind caracterul inevitabil, la punctele 139-142 din hotărârea atacată, nu constituie, așadar, o încălcare semnificativă a obligației de motivare.

237. Prin urmare, primul motiv nu este, în opinia noastră, fondat. În consecință, propunem respingerea acestuia.

133 — A se vedea în special punctul 108 din hotărârea atacată

134 — A se vedea în special punctele 108 și 134 din hotărârea atacată.

135 — A se vedea în special punctele 141 și 142 din hotărârea atacată.

136 — A se vedea punctele 106, 107 și 118-124 din aceste concluzii.

137 — Astfel cum am menționat anterior (a se vedea punctul 157 din aceste concluzii), Tribunalul s-a limitat să explice la aceste puncte motivele pentru care era inevitabilă aplicarea unor condiții identice pentru licențele atribuite societăților Orange, SFR și Bouygues Télécom.

D — *Bilanț*

238. În opinia noastră, toate motivele formulate de recurente trebuie respinse. Recursul recurentelor trebuie, așadar, respins în totalitate.

VII — Cu privire la cheltuielile de judecată

239. Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din același regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Articolul 69 alineatul (4) primul paragraf prevede că statele membre care intervin în litigiu suportă propriile cheltuieli de judecată.

240. Întrucât Comisia, guvernul francez, Orange și SFR au solicitat obligarea Bouygues și a Bouygues Télécom la plata cheltuielilor de judecată, iar acestea din urmă au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata cheltuielilor de judecată.

241. Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată.

VIII — Concluzie

242. Pentru aceste motive, propunem Curții să se pronunțe după cum urmează:

„1) Respinge recursul.

2) Obligă recurentele la plata cheltuielilor de judecată.

3) Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată.”